

SUOSITUKSIA HOLOKAUSTIN OPETUKSEEN

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

Kannen kuva: Salzburg Global Seminarin järjestämän Holocaust Education and Genocide Prevention Session -tapahtuman osallistujat keskustelevat IHRA:n opetuksen suuntaviivoista vuonna 2015.
Tekijänoikeudet: Salzburg Global Seminar

SUOSITUKSIA HOLOKAUSTIN
OPETUKSEEN

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

Ensimmäisen laitoksen on julkaissut vuonna 2019 International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA).

© 2019 IHRA

Kaikki oikeudet pidätetään. Tämän julkaisun sisältöä voidaan vapaasti käyttää ja kopioida kasvatus- ja koulutustarkoituksiin sekä muihin ei-kaupallisiin tarkoituksiin. Näissä tapauksissa IHRA on aina mainittava lähdetiedoissa.

TIETOA IHRA:STA

International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) on hallitustenvälinen asiantuntijaryhmä, joka pyrkii vahvistamaan ja edistämään holokaustiin liittyvää koulutus- ja tutkimustoimintaa sekä suojelemaan holokaustin muiston vaalimista ja vuoden 2000 Tukholman julistuksessa esitettyjen sitoumusten noudattamista.

IHRA (aiemmalta nimeltään Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research, ITF) perustettiin vuonna 1998 Ruotsin entisen pääministerin Göran Perssonin aloitteesta. Nykyisin IHRA:n verkosto käsittää yli 40 maata ja globaaleja kumppaniorganisaatioita, joilla on toimivaltuudet holokaustiin liittyvissä asioissa.

IHRA:n asiantuntijaverkostoon kuuluu maailman merkittävimpien instituutioiden edustajia, joiden erityisalaa ovat holokaustiin liittyvä kasvatus, koulutus ja tutkimus sekä holokaustin muiston vaaliminen. Vuosina 2019–2023 IHRA:n asiantuntijat ja poliittiset edustajat keskittyvät varmistamaan holokaustiin liittyvien historiallisten tietojen säilyttämisen ja estämään näiden tietojen vääristelyä.

TIETOA TÄSTÄ JULKAISUSTA

Tämä julkaisu pohjautuu aiempiin IHRA:n asiantuntijoiden laatimiin, kasvatus- ja koulutusalan poliittisille päättäjille suunnattuihin ohjeisiin. Oppaan julkaiseminen ei olisi ollut mahdollista ilman IHRA:n delegaatioita edustavien valtuutettujen mittavia panostuksia. Kiitämme erityisesti seuraavia asiantuntijoita: Jennifer Ciardelli (Yhdysvallat), Niels Weitkamp (Alankomaat), Andrea Szőnyi (Unkari), Benjamin Geissert (Norja), Wolf Kaiser (Saksa), Paula Cowan (Yhdistynyt kuningaskunta), Lena Casiez (Ranska) ja Yessica San Roman (Espanja).

ESIPUHE

Tohtori Kathrin Meyer, IHRA, pääsihteeri

”Se tapahtui kerran. Sen ei olisi pitänyt tapahtua, mutta niin kävi. Se ei saa tapahtua uudelleen, mutta niin voisi käydä. Tämän takia holokaustiin liittyvä kasvatus- ja koulutustoiminta on ratkaisevassa roolissa.”

Näillä voimakkailla sanoilla Göran Persson avasi *Stockholm International Forum on the Holocaust* -konferenssin vuonna 2000. Konferenssin kolmen päivän aikana valtioiden johtajien, kasvattajien ja kouluttajien, historioitsijoiden ja holokaustista selvinneiden viesteissä korostui koulutuksen merkitys. Puoli vuosisataa holokaustin päättymisen jälkeen Tukholmaan kokoontuneet osallistujat vaikuttivat olevan yksimielisiä siitä, että globaali yhteisö on yhteisvastuullisesti velvollinen tukemaan seuraavaa sukupolvea holokaustin historian ja sen seurausten pohtimisessa ja käsittelyssä. Koulutus on ollut ja on edelleen yksi tärkeimmistä kulmakivistä IHRA:n toiminnassa, jonka tavoitteena on varmistaa, että holokaustin muisto ei unohdu koskaan.

Katsellessani IHRA:n verkoston kolmeasataa valtuutettua olen vaikuttunut siitä intohimosta ja tietämyksen syvällisyydestä, jota jokainen heistä tuo yhteiseen keskusteluun. Olen kuitenkin oppinut urallani sen, että intohimoinen suhtautuminen ja tieto eivät yksin riitä. Loistavat kansalaisyhteiskunnan aloitteet eivät nekään yksistään riitä. Tarvitsemme myös poliittista sitoutumista hallituksilta, joiden vastuulla on varmistaa yhteiskuntiensa laaja-alainen koulutus. Opetus- ja kasvatustyön ammattilaiset luottavat tähän poliittiseen tukeen voidakseen vahvistaa ja edistää parhaillaan tehtävää upeaa työtä.

Kaikki jäsenmaat ja eri instituutiot, mukaan lukien globaalit kumppaniorganisaatiomme, tekevät väsymättömästi työtä opettaakseen nuoria sekä kouluttaakseen ja tukeakseen opetus- ja kasvatustyötä tekeviä opettajia ja kouluttajia. Näiden instituutioiden ansiosta jäsenmaillamme sekä muilla toimijoilla on käytössään monipuolisia ja tasokkaita koulutusresursseja. Haluan esittää kiitoksen myös valtuutetuillemme, joiden ansiosta minulla on ilo esitellä IHRA:n julkaisu *Suosituksia holokaustin opetukseen* (eng. *Recommendations for Teaching and Learning about the Holocaust*), jonka sisältämät suositukset täydentävät näitä resursseja ja ovat osa niitä. Olen iloinen siitä, että julkaisu on toteutettu yhteistyössä Unescon kanssa, ja toivon, että organisaatiot tukevat työtämme sen levittämiseksi. Suositukset ovat kaikkien asiantuntijoidemme yhteinen ja merkittävä saavutus, ja haluan kiittää jokaista heidän ammattitaidostaan, syvällisestä sitoutumisestaan ja vahvasta panoksestaan.

Tukholman julistuksessa todetaan: ”Aiomme edistää holokaustia koskevaa opetusta kouluissamme, yliopistoissamme ja yhteiskunnissamme sekä kannustaa antamaan tätä opetusta myös muissa instituutioissa.” *Suosituksia holokaustin opetukseen* vie meidät yhden askeleen lähemmäs tavoitettamme ja auttaa meitä myös sitoutumaan siihen.

SISÄLLYS

4	YHTEENVETO
6	JOHDANTO
10	MIKSI HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?
14	MITÄ HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?
22	MITEN HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?
44	LUETTELO KESKEISIMMISTÄ KÄSITTEISTÄ
48	TUKHOLMAN JULISTUS JA IHRA:N TYÖMÄÄRITELMÄT
53	LISÄAINEISTOJA

1

MIKSI

HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

12 HOLOKAUSTIOPETUKSEEN LIITTYVÄT TÄRKEIMMÄT ARGUMENTIT

2

MITÄ

HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

17 HOLOKAUSTIN LAAJUUS JA MITTAKAAVA
17 MIKSI JA MITEN SE TAPAHTUI?
17 KONTEKSTIT JA TAPAHTUMIEN KEHITYSKULUT
19 KONSEPTUAALINEN YMMÄRRYS

3

MITEN

HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

24 YLEISET PERIAATTEET
27 OPPIMISTEHTÄVÄT JA KOKONAISVALTAISET LÄHESTYMISTAVAT
32 KRIITTINEN AJATELU JA ITSEREFLEKTIO
36 LÄHTEET JA RESURSSIT TEHOKKAASEEN OPETUKSEEN
41 HISTORIA SUHTEESSA NYKYAIKAAN: HOLOKAUSTI,
KANSANMURHAT JA IHMISOIKEUSRIKKOMUKSET

YHTEENVETO

Holokausti oli natsi-Saksan ja sen yhteistyökumppaneiden vuosina 1933–1945 toimeenpanema ja valtion rahoittama järjestelmällinen juutalaisten vaino ja joukkotuhonta. Koko mantereen laajuinen kansanmurha tuhosi paitsi yksilöitä ja perheitä myös kokonaisia yhteisöjä ja kulttuureja, jotka olivat kehittyneet vuosisatojen ajan. Holokausti toteutettiin natsien johtamana joukkovainona ja joukkomurhana, jonka kohteeksi joutuivat useat kansan- ja ihmisryhmät. Holokaustia käsittelevien oppituntien ja tehtävien tulisi aina auttaa oppijoita kehittämään tietojaan tästä ennennäkemättömästä tuhosta ja vaalimaan vainottujen ja murhattujen yksilöiden ja yhteisöjen muistoa. Opettajia ja oppijoita tulisi kannustaa ja voimaannuttaa pohtimaan holokaustiin liittyviä moraalisia, poliittisia ja sosiaalisia kysymyksiä sekä niiden merkitystä nykypäivänä.

IHRA:n julkaisu *Suosituksia holokaustin opetukseen* pohjautuu yli 30 maasta kotoisin olevien valtuutettujen asiantuntemukseen, ja sen tarkoituksena on tarjota poliitikoille, opetusalan ammattilaisille ja opetushenkilöstölle pohja, joka auttaa heitä

1. kehittämään holokaustiin liittyviä tietojaan, varmistamaan yksilöllisen ymmärtämisen ja tiedon täsmällisyyden ja lisäämään tietoisuutta antisemitismien mahdollisista seurauksista
2. luomaan kiinnostavia oppimisympäristöjä holokaustin opiskeluun
3. edistämään kriittistä ja reflektiivistä ajattelua holokaustiin liittyen ja tarjoamaan oppijoille keinoja holokaustin kieltämisen ja siihen liittyvien tietojen vääristelyn käsittelemiseen
4. tarjoamaan ihmisoikeuksiin ja kansanmurhien ehkäisemiseen liittyvää koulutusta.

MIKSI HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

Holokaustiopetus tarjoaa oppijoille tietoa tapahtumasta, joka oli perustavanlaatuisella tavalla ihmiskunnan arvojen vastainen. Se antaa heille myös mahdollisuuden ymmärtää kansanmurhaan johtaneita mekanismeja ja prosesseja sekä niitä valintoja, joita tekemällä ihmiset edesauttoivat tai jarruttivat vainojen ja murhien toteutumista tai osoittivat hyväksyvänsä ne. Samalla opetuksessa huomioidaan se, että toisinaan näitä valintoja jouduttiin tekemään myös äärimmäisissä olosuhteissa.

Miksi holokaustista tulee opettaa? -osiossa käsitellään monia edellä mainituista asioista syvällisistä näkökulmista. Koulutusalan sidosryhmät voivat käyttää tätä materiaalia apunaan käsitellessään holokaustiin liittyviä tapahtumia ja pohtia materiaalin avulla niiden vaikutusta nykyhetkeen. Holokaustiopetus tarjoaa tärkeän mahdollisuuden kriittisen ajattelun, yhteiskunnallisen tietoisuuden ja henkilökohtaisen kasvun tukemiseen.

MITÄ HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

Suosittelujen tarkoituksena on syventää ymmärrystä holokaustista esittämällä ratkaisevia kysymyksiä holokaustin historiallisesta kontekstista, sen laajuudesta ja vaikutusalasta sekä siihen johtaneista syistä. *Mitä holokaustista tulee opettaa?* -osiossa esitellään kriittisiä kysymyksiä, joita opettajat voivat käyttää viitekehyksenään holokaustin käsittelyssä. Seuraavassa on esitelty neljä kysymystä, joita voidaan käyttää opetuksen tukena:

- Mitkä olivat tähän kansanmurhaan johtaneet ja koko prosessin etenemiseen vaikuttaneet historialliset olosuhteet ja tärkeimmät vaiheet?
- Miten ja miksi ihmiset osallistuivat tai syyllistyivät näihin rikoksiin?
- Miten juutalaiset vastasivat vainoon ja joukkomurhiin?
- Miksi ja miten jotkut ihmiset vastustivat näitä rikoksia?

Julkaisu sisältää lisää yksityiskohtaisempia kysymyksiä, joiden avulla oppijat voivat tarkastella useasta eri näkökulmasta sitä, miten ja miksi holokausti tapahtui. Kysymykset auttavat tutkimaan ennen toista maailmansotaa, sen aikana ja sen jälkeen vallinneita olosuhteita ja käyttäytymismalleja. Ne rohkaisevat selvittämään holokaustin ja natsien yhteistyökumppaneineen toimeenpanemien muiden laajojen julmuuksien, kuten natsi-Saksan toteuttaman Euroopan romaneihin ja sinteihin kohdistuneen kansanmurhan, välisiä suhteita. Samalla ne auttavat opettajia erittelemään tapahtumista vastuussa olleita ja julmuuksiin syyllistyneitä henkilöitä ja tutkimaan tekijöiden, yhteistyökumppaneiden, sivustakatsojien ja pelastajien toiminnan motiiveja. Kysymykset painottavat ennen kaikkea uhrien erilaisia reaktioita ja vastatoimia julmuuksiin. Ne kannustavat keskustelemaan holokaustin historiallisesta merkityksestä nykyajan kysymyksissä ja tarkastelemaan sen valossa esimerkiksi pakolaispolitiikkaa, ihmisoikeusrikkomusten seurauksia paitsi uhreiksi joutuneiden yksilöiden myös kokonaisten yhteiskuntien näkökulmasta sekä pyrkimyksiä kansanmurhien ehkäisemiseksi.

MITEN HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

Holokaustista on mahdollista opettaa tehokkaasti huolellisen valmistautumisen ja asianmukaisten opetusmateriaalien avulla. *Miten holokaustista tulee opettaa?* -osiossa käsitellään holokaustin opetukseen ja oppimiseen liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita esittelemällä käytännönläheisiä näkökulmia ja menetelmiä sekä formaaleissa että informaaleissa arkioppimisen oppimisympäristöissä. Historiallisten faktojen ja vertailujen sekä kielenkäytön merkitys ovat keskeisessä roolissa. Osio kannustaa hyödyntämään oppijakeskeisiä näkökulmia, jotka tukevat kriittistä ajattelua ja reflektointia. Ensisijaiset ja toissijaiset lähteet on valittu erityisen huolellisesti oppijoiden tarpeet huomioiden, ja niissä korostetaan historiallisten toimijoiden yksilöllisyyttä ja toimijuutta. Osiossa käsitellään niin ikään myös sitä, miten tärkeää on tutkia aihetta monipuolisesti riittävän laajassa historiallisessa kontekstissa ja välttää epähistoriallisten vertailujen tekemistä tarkasteltaessa holokaustia muiden tutkimusalueiden, kuten kansanmurhien ehkäisemisen ja ihmisoikeuksien, valossa.

JOHDANTO

”Sitoudumme yhdessä kannustamaan holokaustin tutkimusta sen kaikissa muodoissa. Aiomme edistää holokaustia koskevaa opetusta kouluissamme, yliopistoissamme ja yhteiskunnissamme sekä kannustaa antamaan tätä opetusta myös muissa instituutioissa.”

– Tukholman julistuksen 5 artikla, 2000

PERUSTELUT JA OIKEUTUS

Maailmanhistoriassa holokausti oli tapahtumana vedenjakaja, joka ulottui maantieteellisesti varsin laajalle ja ravisteli sen vaikutuspiiriin kuuluneiden yhteiskuntien kaikkia osa-alueita. Vuosikymmeniä myöhemmin yhteiskunnat painivat edelleen holokaustin muiston ja sen jättämän historiallisen perinnön kanssa tavoilla, jotka kytkeytyvät nykytodellisuuteemme. Holokaustiopetus on merkittävä mahdollisuus edistää kriittistä ajattelua, yhteiskunnallista tietoisuutta ja henkilökohtaista kasvua. Siitä huolimatta tämä massiivinen aihe voi asettaa opettajille myös haasteita ei vain traumaattisen luonteensa ja laajan vaikutuspiirinsä vuoksi vaan myös siksi, että se liittyy ihmiskunnan keskinäiseen dynamiikkaan, kommunikaatioon ja käyttäytymiseen vaikuttaviin vaikeisiin asioihin, kuten rasismiin ja antisemitismiin.

International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) saattaa yhteen yli 30 jäsenvaltion hallitukset ja asiantuntijat [vahvistaakseen ja edistääkseen holokaustin opetusta ja tutkimusta sekä sen muiston vaalimista maailmanlaajuisesti](#). IHRA on ainutlaatuisessa asemassa voidessaan tarjota kansainvälisten valtuutettujensa asiantuntijuuden ansiosta kattavia suosituksia holokaustiopetukseen. Holokaustiopetuksesta on tullut entistäkin kattavampaa ammattimaistumisen, institutionaalistumisen ja globalisaation myötä. IHRA:n jäsenet tuovat historiallisia lisätietoja ja oivalluksia sekä vahvempaa sitoutuneisuutta holokaustin opetukseen, muisteluun ja tutkimukseen.

Tästä huolimatta empiirisiin tutkimuksiin pohjautuvassa IHRA:n julkaisussa [Research in Teaching and Learning about the Holocaust: A Dialogue Beyond Borders](#) nousi esiin lukuisia huolenaiheita. Julkaisussa holokaustiopetukseen liittyviksi haasteiksi nimetään merkittävät aukot holokaustia koskevassa tietämyksessä ja sen ymmärtämisessä, laajalle levinneet myytit ja väärinkäsitykset sekä taipumus välttää kansojen historiaan liittyviä vaikeita kysymyksiä. Tämän lisäksi on muistettava, että eri valtioilla on holokaustista erilaiset historiantähtäykset ja hyväksytyt narratiivit sekä erilaiset opetukselliset puitteet, pedagogiikat ja perinteet, jotka nekin on otettava huomioon.

Asiantuntijoiden yhteisten kokemusten ja näkemysten sekä IHRA:n jäsenvaltioiden opetushenkilöstön palautteen pohjalta laaditut seuraavat päivitettyt suositukset tarjoavat poliittisille toimijoille, kouluttajille ja opettajille viitekehyksen holokaustiopetukseen. Suosituksissa esitetyt tavoitteet ei ole tarkoitettu toteutettaviksi ja saavutettaviksi sellaisinaan ja kokonaisuudessaan vaan pikemminkin tarjoamaan viitekehys ja näkökulmia, joiden pohjalta poliittiset toimijat, kouluttajat ja opettajat voivat työskennellä yhdessä.

SUOSITUSTEN TAVOITTEET

IHRA:n alkuperäisiin ohjeisiin pohjautuvat päivitettyt holokaustiopetuksen suositukset ovat osa akateemisten ja poliittisten toimijoiden, opetushenkilöstön sekä laajemman yhteiskunnan välillä käytävää jatkuvaa keskustelua holokaustiin liittyvän opetuksen ja oppimisen merkityksestä nykyaikana. Suositusten tarkoituksena on tarjota poliittisille toimijoille, opetushenkilöstölle ja opettajille perusta, joiden pohjalta he voivat

1. kehittää tietämystään holokaustista varmistaen samalla yksilöllisen ymmärryksensä ja omien tietojensa täsmällisyyden ja lisätä tietoisuutta [antisemitismin](#) mahdollisista vaikutuksista
2. luoda kiinnostavia oppimisympäristöjä holokaustin opiskeluun
3. edistää kriittistä ja reflektiivistä ajattelua holokaustista sekä kykyä torjua [holokaustin kieltämistä ja siihen liittyvien tietojen vääristelyä](#)
4. tarjota ihmisoikeuksiin ja kansanmurhien ehkäisemiseen liittyvää koulutusta.

HOLOKAUSTIN MÄÄRITELMÄ

Osiossa *Miten holokaustista tulee opettaa* määritellyn mukaisesti holokaustia koskeva merkityksellinen koulutus vaatii johdonmukaista ja täsmällistä terminologian käyttöä. Termeillä *holokausti* ja *shoah* (juutalaisten joukkomurha) viitataan tiettyyn 1900-luvulla tapahtuneeseen kansanmurhaan eli natsi-Saksan ja sen yhteistyökumppaneiden vuosina 1933–1945 toteuttamaan ja valtion rahoittamaan järjestelmälliseen juutalaisten vainoon ja joukkomurhaan. Vainojen ja joukkomurhien huippu ajoittuu toisen maailmansodan aikaan. Kansanmurha toteutettiin natsien johtamina vainoina ja murhina, joiden kohteena oli myös muita kansanryhmiä, mukaan lukien romanit ja sintit.

Holokaustiopetuksen keskiössä ovat Saksan kansallissosialistisen hallituksen ja sen yhteistyökumppaneiden toteuttama syrjintä, vaino, murhat ja juutalaisten joukkotuho. Holokaustin ymmärtämisen kannalta välttämätöntä on ymmärtää natsien rikokset myös muita kuin juutalaisia uhreja vastaan. Koska natsien vihamielisyys ja vainot laajenivat Manner-Euroopasta aina Pohjois-Afrikkaan asti, holokaustin opetuksessa voidaan myös käsitellä Pohjois-Afrikan juutalaisväestön kohtelua.

Seuraavat suositukset koskevat yleisesti myös romanien ja sintien kansanmurhaan liittyvää opetusta, vaikka sen tutkimus edellyttääkin erityistietämystä kyseisten vähemmistöjen historiasta sekä perustietoja romanivastaisuudesta ja natsien vainoista ja tuhoamispolitiikasta (rotuideologiaan pohjautuva politiikka). On tärkeää ymmärtää, että sintejä ja romaneja kohtaan koettujen ennakkoluulojen ja paheksunnan juuret ulottuvat syvälle Euroopan historiaan ja että sintien ja romanien kansanmurha jätettiin huomiotta ja kiellettiin sodan jälkeen ja tunnustettiin virallisesti vasta vuonna 1982. *IHRA Committee on the Genocide of the Roma* -komitean tavoitteena on lisätä tietoisuutta kansallissosialismin aikana tapahtuneesta romanien kansanmurhasta ja edistää IHRA:n sitoutumista siitä tiedottamiseen sekä sen opettamiseen, tutkimiseen ja muistelemiseen ([katso luku Lisäaineistoja](#)).

OPETUS

Holokaustiopetuksen tulisi

- **lisätä tietoa** tästä ennennäkemättömästä joukkotuhosta
- **vaalia** vainottujen ja murhattujen yksilöiden ja erityisryhmien **muistoa**
- **kannustaa** opettajia ja oppijoita pohtimaan holokaustiin liittyvien tapahtumien herättämiä moraalisia, poliittisia ja henkisiä kysymyksiä sekä niiden merkitystä nykypäivänä.

YLEISKUVAUS

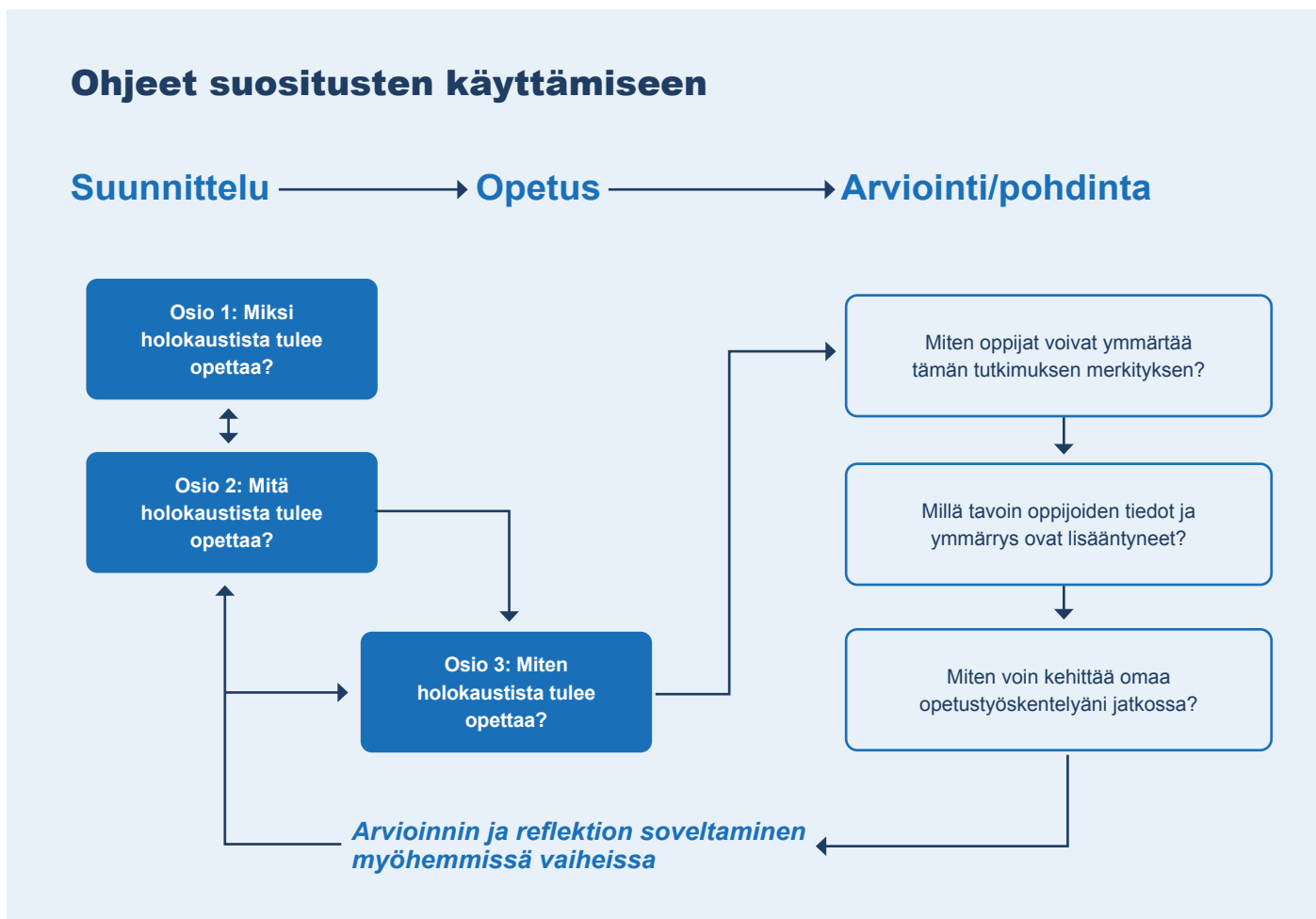
Suosituksia on jaettu seuraaviin osioihin:

1. **Oikeutus ja perustelut:** [Miks käsitleda holokausti?](#)
2. **Sisältö:** [Mida õpetada holokausti kohta?](#)
3. **Pedagogiikka:** [Kuidas käsitleda holokausti?](#)
4. **Lisäresurssit:** [Lisäaineistoja](#) muista organisaatioista, jotka tarjoavat materiaaleja holokaustiopetukseen, ja [Luettelo keskeisimmistä käsitteistä](#)

KUKA VOI HYÖTYÄ NÄISTÄ SUOSITUKSISTA?

Suosituksien tarkoituksena on tarjota tukea koulutusalan poliittisille toimijoille, oppilaitosten johtohenkilöstölle, opetushenkilöstölle ja muille koulutus- ja kasvatustieteiden alalla toimiville sekä formaaleissa että informaaleissa oppimisympäristöissä. Ammattihenkilöstöllä on erilaisia rooleja omissa koulutusympäristöissään, mutta heidän lisäksi myös muut voivat hyötyä kriittisestä ajattelusta pohtiessaan *miksi, mitä ja miten* holokaustista pitää opettaa.

Opettajia kehoitetaan lukemaan osiot 1 ja 2 ennen oppituntinsa sisällön suunnittelua ja osio 3 tehdessään päätöksiä opetuksen lähestymistavoista. Opettajat voivat myös käyttää osiota 3 työkaluna tukemaan omaa reflektiotaan ja opetustyönsä arviointia oppituntien pitämisen jälkeen. Näin sekä pidemmän että lyhyemmän aikaa holokaustista opettaneet opettajat voivat hyötyä seuraavista suosituksista. Alla olevassa diagrammissa esitetään malliprosessi.

Kuvio 1. Ohjeet suositusten käyttämiseen

1

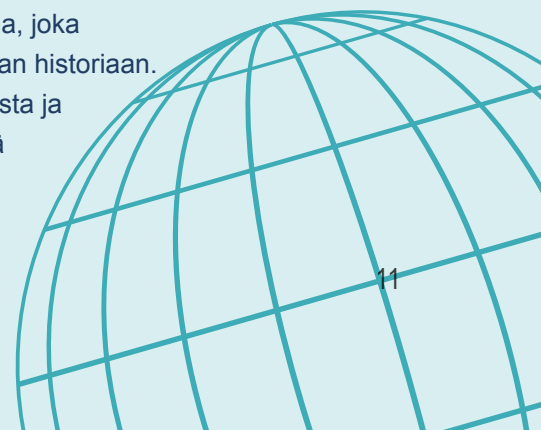
MIKSI

HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

On välttämätöntä pohtia, miten holokaustin käsittelystä voidaan parhaiten tehdä merkityksellistä ja kiinnostavaa oppijoille heidän omissa kansallisissa konteksteissaan. Tämän osion tavoitteena on auttaa poliittisia toimijoita, oppilaitosten johto- ja opetushenkilöstöä sekä muita koulutus- ja kasvatustieteiden sidosryhmiä laatimaan perusteluja holokaustiopetukseen erittelemällä erilaisia tavoitteita, joihin holokaustin tutkimisella voidaan myötävaikuttaa. Tämä on erityisen tärkeää IHRA:n jäsenmaille, jotka ovat sitoutuneet holokaustiopetukseen omissa kansallisissa konteksteissaan.

Holokaustiopetus tarjoaa tärkeän mahdollisuuden kriittisen ajattelun, yhteiskunnallisen tietoisuuden ja henkilökohtaisen kasvun tukemiseen. Toisen maailmansodan kontekstiin sijoittunut holokausti oli koko ihmiskunnan historialle vedenjakaja, joka kosketti maantieteellisesti useita alueita ja ravisteli yhteiskuntien kaikkia osa-alueita. Vuosikymmeniä myöhemmin yhteiskunnat painivat edelleen holokaustin muiston ja sen jättämän historiallisen perinnön kanssa keskellä nykymaailmamme haasteita. Niihin kuuluvat yhä jatkuva antisemitismi ja muukalaisviha, maailmassa paljastuvat kansanmurhat, jatkuva pakolaiskriisi ja moniin demokraattisiin normeihin ja arvoihin kohdistuvat uhkat. Merkittävää holokaustiopetuksesta tekee erityisesti se, että autoritaarista hallintotapaa noudattavien valtioiden asema voimistuu ja populistiset liikkeet ja ääriliikkeet nousevat liberaaleissa, demokraattisissa yhteiskunnissa.

Formaaleissa (esimerkiksi koulut) ja informaaleissa (museot ja muut vastaavat toimijat) oppimisympäristöissä toimiva opetus- ja koulutushenkilöstö voi sitouttaa oppijoita vastuullisiin, monitieteisiin ja faktapohjaisiin historiallisiin lähestymistapoihin. Vaikka holokausti oli täysin ainutlaatuinen ja poikkeuksellinen tapahtuma, joka sijoittui tiettyyn aikaan ja paikkaan, se kuuluu kuitenkin ihmiskunnan historiaan. Samalla se nostaa esiin vaikeita kysymyksiä esimerkiksi yksilön vastuusta ja kollektiivisesta vastuusta, aktiivisen kansalaisuuden merkityksestä sekä sosiaalisista normeista ja rakenteista, jotka voivat muuttua vaarallisiksi tietyille ihmisryhmille ja kokonaisille yhteiskunnille.

HOLOKAUSTIOPETUKSEEN LIITTYVÄT TÄRKEIMMÄT ARGUMENTIT

- Holokausti oli **ennennäkemätön pyrkimys murhata koko Euroopan juutalaisväestö** ja siten hävittää sen kulttuuri. Näin holokausti haastoi perustavalla tavalla koko sivilisaatiomme lähtökohdat.
- Holokaustin tutkimuksessa **korostetaan, että kansanmurha ei ole spontaani tai väistämätön tapahtuma vaan pikemminkin prosessi, jota vastaan voidaan taistella ja joka voidaan estää.** Holokausti on osoitus siitä, miten moderni valtio pystyy käyttämään teknologista osaamistaan, byrokraattista rakennettaan ja useita yhteiskuntaryhmiä tuhoamispolitiikan välineinä sosiaalisesta syrjäyttämisestä aina joukkotuhoon asti.
- Holokaustin historian tutkimus **voi havainnollistaa historiallisten, sosiaalisten, uskonnollisten, poliittisten ja taloudellisten tekijöiden roolia demokraattisten arvojen ja ihmisoikeuksien rapautumisessa ja pirstoutumisessa.** Tutkimus voi auttaa oppijoita ymmärtämään niitä mekanismeja ja prosesseja, jotka johtivat kansanmurhaan, mikä puolestaan antaa työkaluja oikeusvaltion periaatteiden ja demokraattisten instituutioiden merkityksen pohtimiseen. Näin oppijoille tarjoutuu tilaisuus tunnistaa olosuhteita, jotka voivat uhata tai rapauttaa näitä rakenteita, ja pohtia omaa rooliaan ja vastuutaan näiden periaatteiden vaalimisessa. Tätä kautta on mahdollista estää ihmisoikeusloukkauksia, jotka voivat kärjistyä laajoiksi julmuuksiksi.
- Holokaustiopetus on **mahdollisuus purkaa ja analysoida tiettyjen ihmisryhmien kriisiaikoina tekemiä tai tekemättä jättämiä päätöksiä ja toimenpiteitä.** Tämän tulisi olla muistutus siitä, että päätöksillä on seuraukset riippumatta niiden tekohetkellä vallinneiden olosuhteiden monimutkaisuudesta. Holokaustiin liittyy suuri määrä yksilöitä, instituutioita, organisaatioita ja virastoja niin paikallisella, kansallisella, alueellisella kuin globaalilla tasolla. Analysoitaessa holokaustin aikana eri tasoilla tehtyjä ja tekemättä jätettyjä toimenpiteitä ja pyrittäessä ymmärtämään niitä esiin nousee monitahoisia kysymyksiä siitä, miten yksilöt ja ryhmät reagoivat holokaustin tapahtumiin. Olivatpa keskiössä sitten valtioiden poliittiset laskelmat tai yksilöiden päivittäiset huolenaiheet (esimerkiksi pelko, ryhmäpaine, ahneus tai välinpitämättömyys), on selvää, että tutulta ja tavanomaiselta vaikuttanut dynamiikka johti epätavanomaisiin seurauksiin.

- Holokaustiopetus **voi auttaa oppijoita tulkitsemaan ja arvioimaan tapahtuman kulttuurisia ilmenemismuotoja ja representaatioita kriittisemmin, mikä minimoi manipulaation riskin.** Monissa maissa holokaustista on tullut sekä populaarikulttuurissa että poliittisessa diskurssissa yleisesti toistuva teema – usein median representaatioiden kautta. Holokaustiopetus voi auttaa oppijoita tunnistamaan vääristelyä ja epätarkkuuksia niissä yhteyksissä, joissa holokaustia käytetään retorisenä keinona sosiaalisten, poliittisten ja moraalisten agendojen ajamiseen.
- **Antisemitismin tutkiminen natsien ideologian kontekstissa valottaa ennakkoluulojen, stereotyyppien, muukalaisvihan ja rasismien ilmenemismuotoja ja leviämistä.** Antisemitismi on yhä todellisuutta vielä holokaustin jälkeenkin, ja tutkimusten mukaan se on jopa vahvistumassa. Holokaustiopetus luo foorumin, jossa voidaan tutkia antisemitismin – holokaustin mahdollistaneen ratkaisevan tekijän – historiaa ja kehitystä. Tutkimalla antisemitismin ja vihan edistämiseen käytettyjä erilaisia työkaluja, esimerkiksi vaarallista puhetta, propagandaa, median manipulointia ja ryhmiin kohdistettuja väkivaltaisuuksia, oppijoita voidaan auttaa ymmärtämään mekanismeja, joita käytetään yhteisöjen jakamiseen.
- Holokaustiopetus **voi myös tukea oppijoita holokaustin uhrien muistelemisessa, josta on tullut monissa maissa kulttuurinen traditio.** Oppijoilla on usein mahdollisuus osallistua kansainvälisiin ja paikallisiin muistopäiviin ja -tapahtumiin osana koulujen opetussuunnitelmia. Muistelulla ei voida korvata oppimista, mutta holokaustin tutkimus on välttämätöntä, jotta oppijat voivat kartuttaa tietoja ja ymmärrystä, joita he tarvitsevat kunnioittaakseen tapahtumien muistoa nykyhetkessä merkityksellisillä tavoilla sekä jatkaakseen muistelemisen tapaa myös tulevaisuudessa. Vastaavasti muiston kunnioittaminen voi auttaa ihmisiä käsittelemään sitä emotionaalista taakkaa, joka kuuluu osana arkaluontoisten tai traumaattisten historian tapahtumien tutkimiseen. Samalla se luo tilaa filosofisille, uskonnollisille ja poliittisille pohdinnoille, joita voi muuten olla haasteellista sovittaa akateemiseen opetussuunnitelmaan.

2

MITÄ

HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

Holokaustiopetuksen toteutus riippuu kansallisista ja paikallisista konteksteista. Nämä kontekstit vaikuttavat päätöksiin siitä, mihin kysymyksiin paneudutaan syvällisemmin ja mitkä käsitellään yleisemmin.

Holokaustin opetukseen käytetyn ajan tulee kuitenkin olla oppijoiden kannalta riittävä, jotta he pystyvät vastaamaan pintatasoa syvällisemmin seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä olivat tähän kansanmurhaan johtaneet ja koko prosessin etenemiseen vaikuttaneet historialliset olosuhteet ja tärkeimmät vaiheet?
- Miten ja miksi ihmiset osallistuivat tai syyllistyivät näihin rikoksiin?
- Miten juutalaiset vastasivat vainoon ja joukkomurhiin?
- Miksi ja miten jotkut ihmiset vastustivat näitä rikoksia?

Tässä osiossa esiin nostettujen ongelmanasetteluiden ja kysymysten ei ole tarkoitus olla tyhjentäviä vaan pikemminkin koota yhteen tärkeimmät oppimisen tavoitteet ja sisällöt. On syytä muistaa, että holokaustiin liittyvät asiakysymyksetkin muuttuvat ajan myötä: kysymykset, jotka eivät vaikuta olevan olennaisia juuri nyt, voivat muuttua hyvin keskeisiksi tulevaisuudessa. Opettajien tulisi nämä tärkeät asiat huomioiden auttaa oppijoita tarkastelemaan esiin nousevia ongelmia ja kysymyksiä.

Mitä tulee opettaa? – Tärkein historiallinen sisältö

Holokausti oli natsi-Saksan ja sen yhteistyökumppaneiden vuosina 1933–1945 toimeenpanema ja valtion rahoittama järjestelmällinen juutalaisten vaino ja joukkotuho. Koko mantereen laajuinen kansanmurha tuhosi paitsi yksilöitä ja perheitä myös kokonaisia yhteisöjä ja kulttuureja, jotka olivat kehittyneet vuosisatojen ajan.

Mitkä olivat tärkeimmät vaiheet, käännekohdat ja päätökset kansanmurhan toteuttamisprosessissa?

Miten ja miksi ihmiset osallistuivat tai syyllistyivät näihin rikoksiin?

Miten juutalaiset vastasivat vainoon ja joukkomurhiin?

<i>Tekijät</i>	<i>Natsien valtaannousu</i>	<i>Toinen maailmansota</i>	<i>Sodan jälkeinen aika: jälkivaikutukset</i>
<ul style="list-style-type: none">– Eurooppalainen juutalaisvastaisuus– Antisemitismin ja rasismien kehittyminen– Ensimmäisen maailmansodan vaikutus	<ul style="list-style-type: none">– Juutalaiset natsien ideologiassa ja propagandassa– Saksan yhteiskunnan reaktiot natsien toimiin ennen natsien valtaannousua ja sen jälkeen– Maailman reaktiot natsien hallintoon ja politiikkaan	<ul style="list-style-type: none">– Sodan vaikutukset juutalaisten vainoihin– Vastarinta ja pelastuminen– Einsatzgruppenin (Saksan turvallisuuspoliisin muodostamat tuhoamisryhmät) tuhoamisoperaatiot– Euroopan juutalaisväestön tuhoamista koskevan päätöksen ajoitus– Keskitysleirien merkitys ”lopullisessa ratkaisussa”– Toisen maailmansodan päättymisen vaikutus	<ul style="list-style-type: none">– Selviytyjien tilanne vapautumisen jälkeen– Siirtymä-vaiheen oikeus

Kuvio 2. Mitä tulee opettaa? – Tärkein historiallinen sisältö

2.1 HOLOKAUSTIN LAAJUUS JA MITTAKAAVA

Oppijoiden tulisi ymmärtää, että holokausti oli mantereen laajuinen kansanmurha, joka tuhosi paitsi yksilöitä ja perheitä myös kokonaisia yhteisöjä ja kulttuureja, jotka olivat kehittyneet Euroopassa vuosisatojen ajan.

2.2 MIKSI JA MITEN KAIKKI TAPAHTUI?

Oppijoille tulisi tarjota mahdollisuuksia tutkia sitä, miksi ja miten holokausti tapahtui, esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- Mitkä olivat tärkeimmät vaiheet, käännekohdat ja päätökset kansanmurhan toteuttamisprosessissa?
- Miten ja miksi ihmiset osallistuivat tai syyllistyivät näihin rikoksiin?
- Miten juutalaiset vastasivat vainoon ja joukkomurhiin?

2.3 KONTEKSTIT JA TAPAHTUMIEN KEHITYSKULUT

Jotta voidaan ymmärtää, miten holokaustin toteuttaminen oli mahdollista, sitä on tarkasteltava monista eri näkökulmista ja monien eri prosessien konteksteissa esimerkiksi alla olevien kysymysten avulla. Kokonaisuuden ymmärtämiseksi on välttämätöntä huomioida yhtymäkohdat kansallisiin ja paikallisiin konteksteihin ja tutkia niitä tarkemmin.

2.3.1 Holokaustiin johtaneet tekijät

- Mitä oli Euroopan juutalaisvastaisuus, ja miten se liittyi kristinuskon opetukseen?
- Miten antisemitismi ja rasistinen ajattelu kehittyivät 1800-luvulla, ja miten tämä kehitys liittyi nationalistisiin ideologioihin?
- Mikä oli ensimmäisen maailmansodan ja Euroopan poliittisen kehityksen vaikutus juutalaisten ja muiden kansanryhmien suhteisiin sotien välisenä aikana?

2.3.2 Natsien valtaannousu, maailmankatsomus, rotuideologia ja poliittinen käytäntö

- Miten ja miksi natsit ottivat juutalaiset ja muut ryhmät kohteekseen propagandassaan ja politiikassaan?
- Miten kansallissosialistisen diktatuurin valtaannousu, erityisesti perusoikeuksien kieltäminen ja oikeusvaltion periaatteiden vääristyminen, tasoitti tietä holokaustille? Kuinka Saksan yhteiskunta reagoi tähän prosessiin?
- Miten natsit ottivat kohteekseen erityisesti juutalaisten oikeudet ja omaisuuden sotaa edeltävänä aikana?
- Miten maailma reagoi natsien hallintoon ja politiikkaan?

2.3.3 Holokaustin vaiheet ja kehitys toisen maailmansodan kontekstissa

- Miten natsien toteuttama juutalaisten vaino radikalisoitui natsi-Saksan aloitettua toisen maailmansodan, ja miten tämä tilanne muuttui sodan edetessä?
- Miten ja miksi natsit organisoivat juutalaisten omaisuuden pakkolunastuksen, ja miten se vaikutti juutalaisten mahdollisuuksiin selviytyä?
- Millaisia erilaisia gettoja rakennettiin, ja miten niitä käytettiin ihmisten erotteluun, keskittämiseen ja sortamiseen?
- Miten liikkuvat tuhoamisryhmät (Einsatzgruppen) pystyivät murhaamaan satoja tuhansia juutalaisia vain puolen vuoden sisällä siitä, kun Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon?
- Missä vaiheessa natsit tekivät päätöksen kaikkien Euroopan juutalaisten murhaamisesta?
- [Miten vammaisten murhaaminen edisti juutalaisten järjestelmällistä joukkotuhoa?](#)
- Miten natsit käyttivät kuolemanleirejä ja muita leirejä toteuttaakseen tavoittelemansa ”Euroopan juutalaiskysymyksen lopullisen ratkaisun”?
- Miten yhteistyö tai vastarinta vaikuttivat vainoihin Saksan kanssa liittoutuneissa ja toisaalta miehityksessä valtioissa?
- Mikä merkitys natsi-Saksan ja sen liittolaisten häviöllä oli holokaustin loppuunsaattamisessa?

2.3.4 Sodan jälkeinen aika: jälkivaikutukset

- Mitä haasteita holokaustista selvinneillä oli vapautumisen jälkeen? Miten holokaustista selvinneiden juutalaisten tilanne vapautumisen jälkeen erosi vainon ja sotatoimien kohteeksi joutuneiden muiden kansanryhmien tilanteesta?
- Mitä siirtymävaiheen oikeuden elementtejä toimeenpantiin natsihallinnon kukistumisen ja sodan loppumisen jälkeen? Millä tavalla ne olivat onnistuneita? Mitä ei saavutettu?

2.4 KONSEPTUAALINEN YMMÄRRYS

Oppijoiden tulisi pystyä erittelemään natsien ja heidän liittolaistensa toimeenpanemat erilaiset laajat julmuudet sekä niiden syyt ja seuraukset.

Käsiteltäviä kysymyksiä voisivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Mitkä ihmisryhmät joutuivat natsien vainon ja joukkomurhien kohteeksi ja mistä syistä? Mitkä olivat näiden tapahtumien seuraukset?
- Miten juutalaisten kansanmurha liittyy natsien yhteistyökumppaniensa kanssa toteuttamiin muihin julmuuksiin, kuten romanien ja sintien joukkomurhiin?

2.4.1 Vastuu

Jos oppijat ymmärtävät, miten holokausti oli mahdollinen, ja pohtivat niitä kysymyksiä, joita tämä herättää nykyisissä yhteiskunnissa, heidän on myös tiedostettava, että vastuuta näistä rikoksista ei voi syyttää vain Hitlerille ja natsseille. Käsiteltäviä kysymyksiä voisivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Ketkä olivat syyllisiä ja vastuussa tapahtumista? Mitkä olivat heidän motiivinsa näihin tekoihin? Miten vastuu rikoksista ja osallisuus rikoksiin eroavat toisistaan?
- Tappamiseen syyllistyivät pääasiassa miehet. Missä rooleissa naiset toimivat, ja missä vastuussa naiset olivat näistä rikoksista?
- Mitkä olivat paikallisten juutalaisten ja muiden kuin juutalaisten yhteisöjen roolit (myös pelastustoimien ja yhteistyön osalta)?
- Millaisia olivat miehittyjen valtioiden väestön enemmistön asenteet juutalaisten vainoa ja murhia kohtaan?

- Millaiset yksilöt ja mitkä ryhmät ottivat riskejä auttaakseen juutalaisia ja pelastaakseen heidät? Mikä heitä motivoi? Mikä esti muita tekemästä samoin tai rohkaisi heitä toimimaan samalla tavalla?
- Mitä juutalaisten vainoista ja murhista tiedettiin, ja milloin tieto julmuuksista levisi?
- Miten maailma reagoi tietoihin juutalaisten vainoista ja murhista?
- Mitä tiedettiin romanien kansanmurhasta, ja miksi se ei saanut huomiota natsien hallitseman alueen ulkopuolella?
- Mitä liittoutuneet, puolueettomat maat, kirkkokunnat ja muut tahot tekivät pelastaakseen natsien rikosten uhrin, ja olisivatko ne voineet tehdä enemmän?

2.4.2 Uhrien toimijuus

On huomattava, että holokaustia ei tule tarkastella vain tekijöiden lähteiden, toimien tai narratiivien valossa. Juutalaiset ja muut uhrin on esitettävä historiallisessa aineistossa yksilöinä ja yhteisöinä, joilla on oma kontekstinsa ja historiansa, sen sijaan, että heidät nähtäisiin yksinomaan joukkomurhien uhreiksi joutuneina passiivisina objekteina. Opettajien on varmistettava, että oppijat ymmärtävät, että uhrin olivat itsekkin toimijoita, jotka vastasivat heihin kohdistuneisiin rikoksiin parhaan kykynsä, aikaisemman ymmärryksensä ja maailmankatsomuksensa sekä kulloinkin saatavilla olleiden tietojen mukaan. Yhdessä voidaan pohtia muun muassa seuraavia asioita:

Elämä ennen sotaa

- Miten juutalaiset elivät omissa kotimaissaan, ja kuinka natsien ja heidän liittolaistensa ja yhteistyökumppaneidensa toimeenpanema vaino vaikutti juutalaisten elämään?

Reaktiot ja vastarinta

- Miten natsit eristivät juutalaiset muista yhteiskunnan jäsenistä? Miten juutalaiset reagoivat tähän eristämiseen?
- Mitkä tekijät olivat ominaisia juutalaisten johtajuudelle, koulutukselle, yhteisölle, uskonnonharjoittamiselle ja kulttuurille holokaustin aikana?
- Missä määrin ja millä tavoilla juutalaiset pystyivät vastustamaan sortoa? Missä laajuudessa he ryhtyivät vastarintaan? Mikä pakotti heitä näihin päätöksiin ja toimenpiteisiin, tai mikä antoi heille voimaa niihin?
- Millä eri tavoilla natsien vainot vaikuttivat miehiin, naisiin ja lapsiin, ja miten nämä eri ryhmät reagoivat?

2.4.3 Holokaustin merkitys nykypäivää koskevien kysymysten kannalta

Oppijoille tulisi tarjota mahdollisuus keskustella holokaustin historiallisen kokemuksen merkityksestä nykypäivän elämässä. Käsiteltäviä kysymyksiä voivat esimerkiksi olla seuraavat:

- Miten natsien ideologian uhrien vainojen tutkimus voi edistää ihmisoikeusrikkomusten vaikutusta nykypäivän yhteiskuntaan? Mitä se voi kertoa meille erityisesti stereotyyppien, ennakkoluulojen, sijaiskärsijöiden, syrjinnän, vainojen ja kansanmurhien välisistä suhteista?
- Millä tavoilla tiedot juutalaisten pakolaisten tilanteesta ennen holokaustia, sen aikana ja sen jälkeen voivat olla olennaisia nykyisten pakolaiskriisien ymmärtämisen kannalta?
- Mitä asioita holokaustin tutkimus voi kertoa kansanmurhan etenemisprosessista, sen varoitusmerkeistä ja sen estämismahdollisuuksista siten, että siitä voisi olla apua kansanmurhien ehkäisemisessä nykyisin?
- Onko olemassa konteksteja, joissa holokaustin kuvaston ja diskurssin käyttö on epäsuotuisaa tai erityisen ongelmallista? Ovatko jotkin tietyt holokaustin representaatiot erityisen ongelmallisia?

3

MITEN

HOLOKAUSTISTA TULEE OPETTAA?

Missään oppiaineessa ei ole olemassa yhtä ”oikeaa” tapaa opettaa tai kaikille opettajille ja heidän oppijoilleen sopivaa, ihanteellista metodologiaa. Esitetyt suositukset perustuvat kuitenkin käytännön kokemuksiin, ja niiden on tarkoitus auttaa koulujen ja oppilaitosten opettajia ja muuta opetushenkilöstöä luomaan omat työskentelytapansa ja työsuunnitelmansa huomioiden samalla yksilöiden erilaiset oppimistarpeet.

3.1 YLEISET PERIAATTEET

3.1.1 Holokaustista voidaan opettaa onnistuneesti: aiheen käsittelyä ei ole syytä arastella

Osa opettajista suhtautuu epäröiden holokaustin historian tutkimiseen sen opettamiseen liittyvien vaikeiden näkökohtien ja aiheen arkaluontoisuuden vuoksi. Jotkut saattavat pohtia, miten he voivat välittää oppijoille riittävällä tavalla tietoa tragedian laajuudesta, julmuuksien kohteiksi joutuneiden uhrien valtavasta määrästä ja siitä, millaisiin julmuuksiin ihminen kykenee ja miten alas ihmisyys voi vajota. Toiset voivat miettiä, miten löytää sopivia keinoja sitouttaa oppijoita aiheen opiskeluun järkyttämättä näitä liikaa tai miten oppijat mahdollisesti reagoivat opetukseen. Opettajat pyrkivät olemaan valmistautuneita erilaisiin reaktioihin ja käyttäytymismalleihin, joita järkyttävä ja voimakkaasti vaikuttava sisältö saattaa laukaista.

Eri-ikäisille oppijoille voidaan opettaa holokaustin historiaa silloin, kun käytetyt opetusmenetelmät ja sisältö ovat kullekin ikätasolle sopivia. Nuoremmille oppijoille voi olla tarkoituksenmukaisempaa korostaa yksilöiden tarinoita pakenemisesta ja pelastumisesta. Vanhempia oppijoita voidaan puolestaan ohjata perehtymään haastavampaan ja monipuolisempaan materiaaliin, ja heidän opetuksessaan voidaan hyödyntää enemmän ensisijaisia lähteitä. Lähteiden ja oppikirjojen valinta tulisi tehdä näiden suositusten pohjalta, huomioiden samalla oppijoiden emotionaaliset tarpeet ja heidän oppimiseensa vaikuttavat erityiset olosuhteet.

Aiheen käsittelyä ei kuitenkaan kannata arastella. Vaikka se voi tuntua äärimmäisen haastavalta, kokemukset ovat osoittaneet, että holokaustista voidaan opettaa positiivisin tuloksin. Tutustu monipuolisiin materiaaleihin, joissa kuvataan metodeja, parhaita käytäntöjä ja erityisiä opetusstrategioita, ja käytä niitä oppituntien suunnittelun ja toteutuksen apuna.

3.1.2 Pyri täsmälliseen kielenkäyttöön ja määrittele käsite *holokausti*

- Kun kuvaillaan käsitteitä ja tapahtumia, täsmällisellä kielenkäytöllä voidaan auttaa oppijoita välttämään yleistyksiä, jotka hämärtävät asioiden välisten eroavaisuuksien ja määritelmien ymmärtämistä. Esimerkiksi termiä *leiri* käytetään kuvaamaan hyvin erilaisia paikkoja ja kohteita. Vaikka ihmisiä menehtyi ja vaikka heitä murhattiin monilla natsien yhteistyökumppaneidensa kanssa perustamalla leireillä, kaikkia leirejä ei rakennettu tappamistarkoituksessa tai kuolemanleireiksi. Eri leirit toimivat eri tarkoituksissa eri aikoina, ja niihin kuului muun muassa keskitys-, työ- ja läpikulkuleirejä. Tarkat ja täsmälliset määritelmät auttavat välttämään väärinkäsityksiä.

- Käyttämällä selkeää määritelmää termille *holokausti* (tai *shoah*) voidaan ehkäistä väärinkäsitysten syntymistä jo alkuvaiheessa. IHRA viittaa termillä holokausti natsi-Saksan ja sen yhteistyökumppaneiden vuosina 1933–1945 toimeenpanemaan ja valtion rahoittamaan järjestelmälliseen juutalaisten vainoon ja joukkomurhaan. Vainojen ja joukkomurhien huippu ajoittuu toisen maailmansodan aikaan. Jotkin organisaatiot – jopa jotkin määräysvaltaiset toimielimet – käyttävät termiä *holokausti* hyvin laajassa merkityksessä viitaten kaikkiin natsien vainon kohteeksi joutuneisiin uhreihin. Siitä huolimatta useimmat aikakauteen perehtyneet historioitsijat käyttävät täsmällisempää määritelmää, jonka mukaan juutalaiset joutuivat järjestelmällisen vainon ja murhaamisen kohteeksi tavalla, joka erottaa heidän kohtalonsa muista ihmisryhmistä, lukuun ottamatta tietystä määrin romaneja ja sintejä (uhreiksi joutuneet ryhmät, joihin kuuluneiden vanhempien lapset joutuivat myös vainon ja tuhoamisen kohteiksi). Onkin syytä muistaa, että eri lähdemateriaaleissa voidaan käsittää termit eri tavoin ja myös käyttää niitä eri tavalla. Varmista, että termejä käytetään johdonmukaisesti ja täsmällisesti.
- Muistuta, että monille ihmisille termin *holokausti* käyttäminen on ongelmallista. Termi holokausti koostuu kahdesta kreikankielisestä sanasta ja merkitsee jumalalle osoitettua polttouhria. Termi voi siis virheellisesti viitata siihen, että juutalaisten joukkomurha oli ennemminkin marttyyriuden muoto kuin kansanmurhan lopputulos. Tästä syystä monien mielestä tulisi mieluummin käyttää hepreankielistä sanaa *shoah*, joka tarkoittaa 'katastrofia'.
- Anna oppijoille mahdollisuus keskustella terminologiasta kriittisesti. Tee selväksi, että esimerkiksi termit, kuten "lopullinen ratkaisu" tai "juutalaiskysymys", olivat tekijöiden keksimiä eufemismeja, joita he käyttivät historiallisessa tilanteessa neutraaleina ilmaisuina kuvaamaan puolueettomasti menneitä tapahtumia ja omaa maailmankatsomustaan olemassa olevan maailmankatsomuksen vastaisesti. Vastaavasti termit, kuten *getto*, tulisi dekonstruoida, jotta voitaisiin paljastaa natsien käyttämät nimenomaiset merkitykset ja verrata niitä ennen natsien valtaannousua ja sen jälkeen käytettyihin merkityksiin.
- Opettajien tulee tarkastella tapoja, joilla yhteiskunnassa ja kulttuurissa puhutaan holokaustista, sillä nämä yhteiskunnalliset käsitteet voivat vaikuttaa oppijoiden oppimiseen ja käsityksiin. Myös populaarikulttuuri ja erilaiset diskurssit voivat ylläpitää myyttejä ja väärinkäsityksiä historiasta. Kielen johdonmukaisuutta, täsmällisyyttä ja tarkkuutta mallintamalla voidaan purkaa etukäteen muodostettuja käsitteitä.

3.1.3 Käsittele aihetta laajasti ja kontekstualisoi historiaa

Holokausti oli sarja toisiinsa kytkeytyneitä tapahtumia, joiden vaikutukset ulottuivat kansallisten rajojen yli tietyn ajan kuluessa sodan kontekstissa. Tästä syystä nuo tapahtumat ovat edelleen osa monien eri eurooppalaisten kansojen historiaa ja samalla globaalia historiaa ja historiallisia prosesseja. Oppijoiden tulisi ymmärtää, että holokausti toteutettiin monilla eri tavoilla eri maissa. Lisäksi lukuisat lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä vaikuttaneet tekijät Euroopan historiassa ja maailmanhistoriassa mahdollistivat holokaustin. Luo mahdollisuuksia purkaa näitä tekijöitä tarkastelemalla laajempia konteksteja, joissa holokausti tapahtui.

Näitä ulottuvuuksia on tutkittu laajasti. Laatiessasi työskentelysuunnitelmia ja suunnitellessasi yksittäisiä oppitunteja pyri hyödyntämään luotettavia ja viimeisimpiä tieteellisiä tutkimuksia, joissa käsitellään kansanmurhan ja sen kehityksen eri näkökulmia.

3.2 OPPIMISTEHTÄVÄT JA KOKONAISVALTAISET LÄHESTYMISTAVAT

3.2.1 Luo positiivinen oppimisympäristö ja käytä aktiivista pedagogiikkaa ja oppijakeskeistä lähestymistapaa

Pyri luomaan avoin ja turvallinen oppimisympäristö, jossa oppijoilla on tilaa ja aikaa pohdinnalle ja jossa heitä kannustetaan esittämään kysymyksiä, keskustelemaan ajatuksistaan ja peloistaan sekä jakamaan ideoitaan, mielipiteitään ja huolenaiheitaan.

Holokausti haastaa monia käsityksiä, joita nuorilla voi olla yhteiskunnan rakenteista, edistyksestä, sivilisaatioista ja ihmisten käyttäytymisestä. Oppijoilla saattaa esiintyä puolustusreaktioita tai he voivat kokea kielteisiä tunteita tai haluttomuutta perehtyä syvemmin natsien aikakauteen tai holokaustin historiaan. Heillä voi lisäksi olla muita, vaihtoehtoisia näkemyksiä ja asenteita. On tärkeää luoda myönteinen ja luottamusta herättävä oppimisympäristö, jossa tällaisia kysymyksiä voidaan käsitellä avoimesti ja jossa niistä voidaan keskustella.

Oppijat rakentavat ymmärrystään maailmasta pääsääntöisesti omien havaintojensa ja muiden kanssa käymänsä vuorovaikutuksen kautta, eivät vain opettajalta oppijalle tapahtuvan tiedonsiirron kautta. Omaksu oppijakeskeinen lähestymistapa, jossa kouluttajan roolina on enemmänkin edistää asioiden tutkimista kuin vain jakaa tietoa ja joissa opettaja myös rohkaisee oppijoita ottamaan aktiivisen roolin omasta oppimisestaan.

3.2.2 Ota huomioon oppijoiden taustat, tunteet ja huolenaiheet

Opetusryhmät ovat harvoin uskonnollisesti, kulttuurillisesti, sosiaalisesti tai etnisesti homogeenisia. Yksittäiset oppijat tuovat ryhmään omat taustansa ja ennakkokäsityksensä sekä henkilökohtaiset tunteensa ja huolenaiheensa. Lisäksi julkinen keskustelu ja nykyiset poliittiset ongelmat vaikuttavat osaltaan siihen, miten oppijat lähestyvät käsiteltävää aihetta. Jokaisen ryhmän ja julkisesti käytävien keskustelujen moninaisuus tarjoavat lukuisia mahdollisuuksia saada oppijat kiinnostumaan holokaustista ja tehdä aiheesta heille itselleen merkityksellinen.

Suhtaudu avoimesti ja hienotunteisesti oppijoiden tunteisiin ja mielipiteisiin, erityisesti heille merkittävästi huolta aiheuttaviin asioihin. Luo tilaisuuksia keskustella näistä kysymyksistä avoimesti. Valmistaudu myös tarkastelemaan modernissa maailmassa tapahtuneiden muiden kansanmurhien, rasmin, orjuuden, vainojen ja kolonialismin historiaa. Erotta opetuksessa selvästi toisistaan eri tapahtumien väliset erot sekä niiden erilaiset syyt ja luonne. Keskustele yhdessä oppijoiden kanssa asioiden *vertailun* ja niiden *vastaavuuden* eroista.

Joidenkin oppijoiden voi olla haasteellista käsitellä muiden ryhmien kokemaa vainoa ja murhaamista, jos he kokevat, ettei heidän omiksi kokemuksiensa ryhmiin kohdistunutta, nykypäivänä tai historian saatossa tapahtunutta vainoa ja yksilöllistä kärsimystä ole käsitelty. Varmista, että oppijoilla on mahdollisuus tutustua muihin vastaaviin tapahtumiin erilaisissa oppimiskonteksteissa. Vältä sitä, että näistä tilanteista tulee harjoituksia, joissa vertaillaan suhteellista kärsimystä (katso 3.5.2).

3.2.3 Pohdi kirjallisten ja visuaalisten materiaalien käyttötarkoitusta ja -perusteita erityisesti järkyttävän ja voimakkaasti vaikuttavan materiaalin osalta

Kuvat ja tekstit tulee valita huolellisesti ja tarkoituksenmukaiset koulutukselliset hyödyt huomioiden. Kunnioitus sekä holokaustin uhreja että oppimisympäristössä toimivia oppijoita kohtaan vaatii hienotunteista lähestymistapaa ja huolellista pohdintaa siitä, mikä voidaan katsoa sopivaksi materiaaliksi. Shokeeraavan ja raa'an, tarkoituksellisesti järkyttävän materiaalin esittäminen on halventavaa uhreja kohtaan ja voi vahvistaa stereotyyppisiä juutalaisista uhreina. Tällainen materiaali voi myös jättää huomiotta oppijoiden omat suhtautumistavat inhimillisiin traumoihin ja heidän sopivina pitämiinsä asioihin. Holokaustin opetus voi olla tehokasta ilman järkyttävän kuva- tai videomateriaalin käyttöä.

Samoin kuin terminologian osalta (katso 3.1.2), valitse lähdemateriaalit erityisen huolellisesti. Vainon toteuttajat tuottivat runsaasti valokuvia, dokumentteja ja videomateriaalia, joita voidaan hyödyntää opetusresursseina, jos niiden asiayhteys on ilmaistu selkeästi. Opettajien tulee jatkuvasti kyseenalaistaa lähdemateriaalin käyttö ja pohtia huolellisesti, mihin opetuksen kannalta tärkeisiin tavoitteisiin tiettyjä materiaaleja käytetään.

3.2.4 Yksilöi historialliset tilastot henkilökohtaisiksi tarinoiksi

Anna oppijoille mahdollisuus nähdä natsien vainon kohteeksi joutuneet ihmiset yksilöinä. Holokaustin laajuutta, siihen liittyviä tilastotietoja ja sen kohteeksi joutuneiden ihmisten määrää on mahdollista havainnollistaa oppijoille eri menetelmien avulla. Monien mielestä holokaustin tragediaan samaistuminen voi olla vaikeaa, jos se esitetään ainoastaan tilastotietojen avulla. Usein toistuvat viittaukset ”kuuteen miljoonaan” voivat niputtaa yhteisöjä ja yksilöitä kasvottomaksi massaksi, ja yritykset hahmottaa uhrilukujen mittasuhteita voivat entisestään hämärtää uhrien inhimillisyyttä ja tehdä heistä yksilöiden sijaan vain suuren ryhmän.

Käytä mahdollisuuksien mukaan tapaustutkimuksia, holokaustista selvinneiden lausuntoja sekä aikalaisten kirjeitä ja päiväkirjoja osoituksena inhimillisistä kokemuksista. Oppijoiden tulisi pystyä antamaan esimerkkejä siitä, miten jokainen tilastollinen lukema edustaa yhtä oikeaa ihmistä, jolla oli elämä ennen holokaustia ja jonka elämään kuuluivat perhe, ystävät ja yhteisö. Korosta koko ajan uhrien ihmisyyttä ja ihmisarvoa.

3.2.5 Luo mahdollisuuksia tutkia ihmisten roolien monimutkaisuutta stereotyyppien vahvistamisen sijaan

Keskittymällä yksilöiden tarinoin, kohdattuihin moraalisiin ongelmiin ja tehtyihin valintoihin holokaustin historia voidaan tuoda lähemmäs oppijoita. Näin siitä voidaan myös tehdä kiinnostavampi ja se voidaan kytkeä tehokkaammin heidän jokapäiväiseen elämäänsä.

Tarjota oppijoille historiallisia resursseja, joiden avulla he voivat purkaa ihmisten käyttäytymiseen vaikuttaneita monimutkaisia tekijöitä. Osoita, miten todelliset ihmiset tekivät valintoja, jotka vaikuttivat tapahtumiin, ja että ihmisten tekoihin vaikuttivat monet eri asiat, kuten yhteiskunnalliset rakenteet, talous, ideologiat, henkilökohtainen vakaumus ja motiivit. Holokaustitutkimuksessa termit, kuten *tekijä*, *sivustakatsoja*, *uhri* ja *pelastaja*, ovat muuttuneet ajan mittaan, jotta niiden avulla on voitu luokitella ja analysoida tietyn tyyppisiä historiallisia toimijoita. Varmista, että oppijat ymmärtävät näiden luokittelujen olevan pikemminkin riippuvaisia menneisyydestä sen sijaan, että ne olisivat suoraan siitä johdettavissa. Ihmiset toimivat yhtä aikaa monissa rooleissa. Roolit myös limittyvät yleensä keskenään, ja niiden rajat hämärtyvät: yhdessä kontekstissa *sivustakatsojaksi* kuvattu henkilö saattaa olla toisessa tilanteessa *tekijä* ja edelleen jossakin muussa tapauksessa jopa *uhri*.

Vältä vahvistamasta stereotyyppioita, joiden mukaan kaikki pelastajat olivat sankarillisia, hyviä ja ystävällisielisiä, kaikki sivustakatsojat olivat apaattisia ja passiivisia ja kaikki tekoihin syyllistyneet olivat sadistisia. Korosta ennen kaikkea, että *uhrit* eivät olleet ainoastaan kyvyttömiä ja voimattomia sorron edessä vaan he pikemminkin reagoivat vaikeisiin ja stressaaviin tilanteisiin oman ikänsä ja taustansa sekä kulloisenkin kontekstin sanelemalla tavalla. On kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että helppoja yleistyksiä ”kansallisesta luonteesta” vältetään ja tarvittaessa ne myös kyseenalaistetaan.

3.2.6 Älä pyri häivyttämään tekijöitä pelkistämällä heidät ”epäinhimillisiksi hirviöiksi”

Julmuuksiin syyllistyneiden tekijöiden motiiveja on tutkittava tarkkaan. Oppijat voivat käyttää ensisijaisia lähteitä, tapaustutkimuksia ja henkilökohtaisia elämäkertoja punnitakseen eri tekijöiden suhteellista merkitystä. Yhteiskunnalliset rakenteet, talous, ideologiat, ennakkoluulot, propaganda, muukalaisviha, epäinhimillistäminen, ryhmäpaine, kriminaalipsykopatian alaan kuuluvat ihmisten piirteet ja motiiveihin liittyvät tekijät, kuten pelko, valta tai ahneus, vaikuttivat kaikki yksilöiden päätöksiin, joiden perusteella he joko osallistuivat tai syyllistyivät holokaustin toteuttamiseen. Tarkoituksena ei ole normalisoida ilmiötä vaan ymmärtää, miten ihmiset päätyivät toimimaan tietyillä tavoilla. Asioiden ymmärtäminen ei ole niiden hyväksymistä.

Holokausti oli ihmiskunnan historiaan kuuluva tapahtuma, jolla oli inhimilliset syyt. Vaikka tekijät syyllistyivät epäinhimillisiin tekoihin, suurin osa heistä ei ollut sadistisia psykopaatteja. Tästä syystä heidän leimaamisensa yksiselitteisesti ”pahoiksi” ei tarjoa riittävää selitystä holokaustille. Sen sijaan opettajien tulisi kannustaa oppijoita pyrkimään erilaiseen ja haastavampaan kysymyksenasetteluun. Miten inhimillisesti ajatellen oli mahdollista, että tavalliset ihmiset, jotka syyllistyivät julmuuksiin ja toisten ihmisten – mukaan lukien naisten ja lasten – murhaamiseen, pystyivät samalla olemaan rakastavia perheenisiä ja aviomiehiä tai omistautuneita äitejä ja vaimoja?

3.2.7 Käytä harkintaa hyödyntäessäsi simulaatioita ja roolileikkejä

Harkitse tarkkaan simulaatioiden, luovan kirjoittamisen tai roolileikkien hyödyntämistä opetuksessa, sillä ne voivat saada oppijat kuvittelemaan, että holokausti koskettaa suoraan heitä itseään. Jos oppijat yrittävät löytää yhtymäkohtia omaan elämäänsä, pyrkimys ”samastua” voi johtaa virheellisten vastaavuuksien olettamiseen tai asioiden yksinkertaistamiseen. Jotkut nuoret voivat samastua liikaa holokaustin tapahtumiin, ja natsien valta ja siihen toisinaan liitetty ”loistokkuus” voivat jopa kiehtoa heitä liikaa. Toiset puolestaan saattavat kiinnostua liiallisella tai epäterveellä tavalla uhrien kärsimyksistä. Oppijat, joilla on traumaattisia kokemuksia tai vaikea perhetausta, voivat myös kokea voimakasta stressiä yhdistäessään omia kokemuksiaan historian tapahtumiin.

Pyri käyttämään harjoituksia, joissa oppijat asettuvat ”havainnoijan asemaan”, joka vastaa paremmin omaa asemaamme suhteessa menneisyyteen. Oppijaa voidaan esimerkiksi pyytää tarkastelemaan tapahtumia jonkun neutraalin valtion kansalaisen näkökulmasta: hän voi esimerkiksi ajatella olevansa juutalaisten vainosta lehteen artikkelia kirjoittava toimittaja, poliittiselle edustajalleen kirjoittava huolestunut kansalainen tai julkiseen mielipiteeseen vaikuttamaan pyrkivä kampanjoija. Tällaiset harjoitukset voivat motivoida oppimista tehokkaasti, ja niiden avulla voidaan myös esitellä mahdollisia toimenpiteitä, joiden kautta oppijat voivat pyrkiä vaikuttamaan heitä itseään nykymaailmassa huolestuttaviin asioihin. Opettajat voivat herätellä aitoa empatiaa uhreja kohtaan henkilökohtaisten tarinoiden, tapaustutkimusten ja tapahtumista selvinneiden ihmisten lausuntojen avulla.

Varmista, että oppijat osallistuvat aina jälkipuintiin mahdollisten roolileikkien, simulaatioiden tai kuvitteellisten harjoitusten jälkeen. On ratkaisevan tärkeää ymmärtää, miten oppijat ovat reagoineet käytettyyn materiaaliin ja miten he ovat sitä prosessoineet.

3.2.8 Rohkaise tutkimaan paikallista, alueellista, kansallista ja globaalia historiaa ja muistia

Kun opetuksessa käsitellään maita, joihin holokaustin tapahtumat sijoituivat, historiallisia tapahtumia kannattaa korostaa tuon ajan kansallisen historian kontekstissa ottaen samalla huomioon myös holokaustin eurooppalaisen ulottuvuuden. Tässä yhteydessä voidaan myös tarkastella uhrien, pelastajien, tekijöiden, yhteistyökumppaneiden, vastarintalaisten ja sivustakatsojien kokemuksia. Opettajien tulisi kannustaa oppijoita arvioimaan uudelleen aikakaudelle tyypillisiä, yleisesti esitettyjä ”kansallisia” narratiiveja ja tarjota heille siihen myös mahdollisuuksia.

3.2.9 Monitieteinen lähestymistapa voi lisätä ja laajentaa ymmärrystä holokaustista

Holokaustin tapahtumat paljastavat ihmisen toiminnan äärimmäisiä muotoja, jotka liittyvät moniin erilaisiin inhimillisiin kokemuksiin. Tämän vuoksi aihe onkin oleellinen monien eri alojen ja oppiaineiden opettajille. Monitieteinen lähestymistapa voi lisätä ja laajentaa oppijoiden ymmärrystä holokaustista, sillä siinä hyödynnetään usean eri tieteenalan asiantuntijuutta, tarkastellaan holokaustia monista eri näkökulmista ja käytetään lähtökohtana monelta tutkimusalalta saatuja ideoita ja tietoja.

Holokaustin historiallinen tutkimus herättää voimakkaita tunteita, joita runous, taide ja musiikki voivat auttaa käsittelemään ja ilmaisemaan luovuuden ja mielikuvituksen avulla. Holokausti nostaa esiin tärkeitä moraalisia, teologisia ja eettisiä kysymyksiä, joita oppijat voivat tarkastella uskonnon, elämäntietämisen tai yhteiskuntaopin tunneilla tai kansalaistaitoja käsittelevillä tunneilla. Sekä kansalliset että kansainväliset oppimisprojektit ja -ohjelmat, joissa oppijat pääsevät opiskelemaan aihetta oman maansa tai muiden maiden vertaisoppijoiden kanssa, voivat lisätä holokaustiin liittyvien paikallisten ja alueellisten historioiden ja koko globaalin historian ymmärrystä.

Tämä vaatii eri oppiaineiden opettajilta keskinäistä dialogia, yhteistyötä ja mahdollisesti myös tiloja ja paikkoja, joissa voidaan suunnitella oppimistavoitteita ja täydentäviä harjoituksia sellaisella aikataululla, jolla varmistetaan tiedon ja ymmärryksen looginen kehitys. Digitaaliset oppimisolustat ja viestintävälineet voivat tukea oppimistehtäviä ja opetusmuotoja eri aloilla ja eri paikoissa.

3.3 KRIITTINEN AJATTELU JA ITSEREFLEKTIO

3.3.1 Muistuta, että holokausti ei ollut väistämätön tapahtuma

Se tosiasia, että historiallinen tapahtuma tapahtui ja on dokumentoitu, ei tarkoita, että sen oli väistämättä tapahduttava. Holokausti tapahtui, koska yksilöt, ryhmät ja valtiot tekivät päätöksiä toimia tai olla toimimatta. Keskittymällä näihin päätöksiin saadaan tietoja historiasta ja ihmisluonteesta ja autetaan oppijoita tarkastelemaan aihetta kriittisemmin.

3.3.2 Viritä keskustelua historian kompleksisuudesta

Muistuta oppijoita siitä, että holokaustin kaltaiset monimutkaiset tapahtumat herättävät usein enemmän kysymyksiä kuin tarjoavat suoria vastauksia. Ajatukseen ”saada holokaustista opetus” sisältyy riski asioiden yksinkertaistamisesta. Tällöin on vaarana, että ”oikeasta ja väärästä” johdetaan liian suoria johtopäätöksiä, mikä puolestaan johtaa historian pinnalliseen tulkintaan. Holokausti tapahtui, koska ihmiset eivät onnistuneet tekemään oikeita moraalisia valintoja. Holokaustin tutkimus herättää kysymyksiä yksilöllisten valintojen luonteesta, ”pahuuden (evil) ongelmasta” ja tavoista, joilla yksilöt käsittelevät menneisyyttä ja tulevat – tai eivät tule – sen kanssa toimeen.

Anna oppijoille tilaisuus tutkia holokaustia syvällisesti, mukaan lukien *Mitä holokaustista tulee opettaa?* -osiossa esitetyt kysymykset, jotka koskevat uhrien, pelastajien, tekijöiden ja sivustakatsojien ongelmia.

Keskustele oppijoiden kanssa myös historiallisten ”vastausten” väliaikaisuudesta, joka johtuu esimerkiksi löydetystä tai kadonneesta lähdemateriaalista. Kannusta oppijoita ajattelemaan holokaustiin liittyvän oman työskentelynsä johtavan tilapäiseen ymmärrykseen pikemminkin kuin ehdottomiin ja tyhjentyviin vastauksiin.

On myös syytä muistaa, että vaikka muiston vaaliminen ja koulutus tulee pitää erillään toisistaan, erilaiset tavat kunnioittaa muistoa voivat olla arvokas keino vastata oppijoiden emotionaalisiin tarpeisiin haastavan opiskelujakson jälkeen.

3.3.3 Auta oppijoita kehittämään historiallista tietoisuuttaan tutkimalla holokaustin tulkintoja ja muistelua

- Rohkaise nuoria oppijoita analysoimaan kriittisesti erilaisia tulkintoja holokaustista

Luokkaopetukseen ja ymmärrykseemme menneisyydestä vaikuttavat aina laajemmat kulttuuriset kontekstit. Akateemisissa lähteissä ja populaarikulttuurissa holokaustista esitetyt representaatiot, esimerkiksi elokuvissa, joukkotiedotusvälineissä, dokumenteissa, taiteessa, teatterissa, romaaneissa, muistelmassa ja museoissa, muovaavat kollektiivista muistia. Jokaiseen tulkintaan ja representaatioon vaikuttavat ne olosuhteet, joissa ne on tuotettu, ja näin ne kertovat niiden esittämien tapahtumien lisäksi myös yhtä paljon siitä ajasta ja paikasta, jolloin ja jossa ne ovat syntyneet.

Luo oppijoille mahdollisuuksia pohtia, miksi ja miten tällaiset tulkinnat ja representaatiot menneisyydestä on tuotettu, miten niiden taustalla olevat todisteet ja lähteet on valittu ja millaisia ovat niiden luojien tarkoitukset. Auta oppijoita ymmärtämään, että vaikka menneisyyttä koskevassa keskustelussa on myös yleisesti hyväksytyjä aihealueita, kaikki tulkinnat eivät silti ole yhtä päteviä.

- **Kannusta oppijoita pohtimaan paikallisia ja kansallisia muiston kunnioittamiseen ja vaalimiseen liittyviä perinteitä ja osallistumaan niihin**

Erilaiset tapahtumat, kuten holokaustin muistopäivät, tarjoavat mahdollisuuksia sukupolvien välisille projekteille, kannustavat perheenjäseniä keskustelemaan keskenään aiheeseen liittyvistä nykymaailman ilmiöistä ja mahdollistavat muita yhteisöllisen oppimisen muotoja.

Tällaiset tilaisuudet tarjoavat mahdollisuuksia siirtää holokaustiopetus luokkahuoneesta laajempaan yhteisöön, mutta ne voivat myös itsessään olla tutkimuksen ja opiskelun kohteita. Oppijoita voidaan pyytää pohtimaan sitä, miten kulttuuriset vaikutteet muovaavat muistoja ja muistotilaisuuksia, miten paikalliset yhteisöt ovat itse halunneet muistella menneisyyttään, miten eri ryhmät valikoivat asioita historiasta konstruoidakseen oman narratiivinsa, käsitelläänkö heidän omassa kotimaassaan kansallisen historian vaikeita kysymyksiä ja miten muiston kunnioittamisen tavat eroavat maittain.

- **Luo mahdollisuus pohtia historian roolia nykyisyyden merkityksen ja identiteetin rakentamisessa**

Historialliseen tietoisuuteen sisältyy käsitys siitä, että jokaista menneisyyden narratiivia muovaa se konteksti, jossa kyseinen narratiivi on tuotettu. Historialliseen tietoisuuteen kuuluu myös ajatus, jonka mukaan ymmärryksellämme menneisyydestä on nykyhetkessä eläville yksilöille ja ryhmille tietty merkitys, joka muovaa heidän odotuksiaan tulevaisuudesta.

Kollektiivisella muistilla tarkoitetaan sitä, miten ihmisryhmä muistaa historiallisen kokemuksen, joka heijastelee usein kyseisen yhteiskunnan arvoja, ja sitä, miten kyseinen ihmisryhmä siirtää muistin sukupolvelta toiselle. Kollektiivinen muisti on sisäänrakennettu esimerkiksi julkisiin muistopäiviin ja -tilaisuuksiin, muistomerkkeihin, museoihin ja muihin tunnustettuihin kansallisiin narratiiveihin. Auta oppijoita tarkastelemaan sitä, millä tavoin he ovat itse osa kollektiivista muistia julkisten instituutioiden ja sosiaalisten siteiden, kuten koulun, median ja perheen, kautta.

Kun oppijat kohtaavat erilaisia historiallisia narratiiveja holokaustista, rohkaise heitä kysymään esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

1. Miksi näiden narratiivien tärkeimmät näkökulmat vaihtelevat?
2. Mitä elementtejä holokaustia kuvaavissa erilaisissa narratiiveissa esiintyy, ja mitä niistä toisaalta puuttuu?
3. Mikä voisi olla syynä erilaisten narratiivien erilaisiin painotuksiin?

Tunnistamalla tapoja, joilla kulttuuriset, poliittiset ja ajalliset kontekstit ja nykypäivän identiteetit vaikuttavat ymmärrykseemme menneisyydestä, oppijat voivat löytää keinoja kehittää omaa historiallista tietoisuuttaan.

3.3.4 Esitä juutalaiset laajemmin kuin pelkästään holokaustin kautta

Juutalaisilla on pitkä historia ja rikas kulttuurinen perintö. Varmista, että juutalaisten kokemukset holokaustin aikana sijoitetaan historialliseen kontekstiin kuvaamalla heidän elämänsä myös ennen holokaustia ja sen jälkeen. Ohjaa oppijoita arvostamaan juutalaisia ja näkemään heidät laajemmin kuin epäinhimillistettyinä ja alennettuina natsien vainojen uhreina (katso 2.4.2). Auta oppijoita ymmärtämään, kuinka valtavaa menetystä Euroopan monimuotoisten ja elinvoimaisten juutalaisyhteisöjen tuho merkitsee nyky maailman kulttuurille.

3.3.5 Vältä menneisyyden vääristelyn ja kieltämisen oikeutusta

Holokaustin täydellinen kieltäminen on ehkä harvinaista, mutta historian vääristely on sen sijaan yleisempi ja laajemmalle levinnyt ilmiö. Sekä vääristely että kieltäminen heikentävät kriittistä ajattelua mitätöimällä ja alentamalla historiallista todistusaineistoa ja faktapohjaista historiankäsitystä.

IHRA:n määritelmän mukaan holokaustin kieltäminen on ”diskurssia ja propagandaa, jolla kielletään historiallinen todellisuus ja juutalaisten tuhon laajuus”. Sen taustalla olevat motiivit ovat usein ideologisia, ja se liittyy moderniin antisemitismiin olennaisena osana kuuluvaan salaliittoteoriaan. Holokaustin kieltämiseen liittyvään salaliittoteoriaan sisältyy ajatus siitä, että juutalaiset liioittelevat holokaustin merkitystä historiallisena tapahtumana tai jopa että he ovat itse keksineet sen saavuttaakseen taloudellista hyötyä tai vaikutusvaltaa. Kieltäjät pyrkivät tarkoituksellisesti kylvämään epäilyksen siemeniä vääristelemällä historiallista todistusaineistoa ja tulkitsemalla ja esittämällä sitä väärin. On syytä välttää näiden kieltämisten tahatonta oikeutusta ja osallistumista vääristelyihin tietoihin pohjautuvaan keskusteluun. Tärkeää on myös olla tarjoamatta alustaa keskustelijoille, joilla on ideologisia motiiveja. Älä käsittele holokaustin kieltämistä oikeutettuna historiallisena argumenttina tai pyri kumoamaan kieltäjien asemaa normaalin historiallisen keskustelun ja rationaalisen argumentoinnin kautta.

Holokaustin kieltäminen, samoin kuin monet muutkin salaliittoteoriat, voivat herättää oppijoiden kiinnostuksen ja uteliaisuuden, sillä nämä teoriat haastavat vakiintuneet ja virallisesti ja laajalti hyväksytyt, faktatietoihin pohjautuvat käsitykset. Näissä tilanteissa holokaustia koskevat kriittiset kysymykset eivät välttämättä perustu ideologiselle vakaumukselle, vaan niiden tarkoituksena voi olla yritys haastaa vakiintuneet käsitykset ja testata opettajien tai muiden viranomaisten reaktioita. Pyri tällaisissa tapauksissa varmistumaan kieltämiseen liittyvien kommenttien tarkoituksista joko keskustelemalla yksittäisten oppijoiden tai koko ryhmän kanssa. Tällaiset keskustelut voi esimerkiksi aloittaa kysymällä, miksi nämä näkökulmat ovat tärkeitä oppijoille.

Holokaustin vääristely määritellään ”tarkoitukselliseksi pyrkimykseksi puolustella tai minimoida holokaustin vaikutuksia tai sen pääasiallisia elementtejä”, ja sen perusteena voi olla useita eri tekijöitä. Siihen luetaan muun muassa pyrkimys minimoida holokaustin vaikutukset ja hämärtää natsi-Saksan vastuuta holokaustista syyttämällä siitä muita valtioita tai ryhmiä. Vääristelyyn kuuluu myös romanien ja sintien kansanmurhaan liittyvä tapahtumien kieltäminen ja vääristely. Niissä uhreihin liitetään usein rikollisia piirteitä, minkä vuoksi heidän katsotaan ansaitsevan vainoamisen.

Vääristelyä voidaan ehkäistä ja siihen voidaan puuttua viittaamalla ensisijaisissa lähteissä ja tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin historiallisiin faktoihin. Pohtimalla ja selvittämällä sitä, mistä oppijat ovat saaneet väärää tietoa ja mikä motivoi heitä käyttämään sitä, opettajat voivat reagoida vääristelyyn oikealla tavalla ja suunnitella tehokkaita keinoja käsitellä vääristelyyn liittyviä kysymyksiä ryhmässä.

Holokaustin vääristelyä ja kieltämistä voidaan ja tulisi tarkastella syvällisesti erillään varsinaisesta holokaustin historiasta. On mahdollista tutkia erillisenä opiskelukokonaisuutena esimerkiksi sitä, kuinka antisemitismin muodot ovat kehittyneet ajan myötä, tai järjestää mediaopintojen projekti tutkien poliittisista, sosiaalisista tai taloudellisista syistä ja eri ryhmien taholta tapahtuvaa manipulaatiota ja vääristelyä. [IHRA:n työmääritelmää holokaustin kieltämisestä ja vääristelystä](#) voidaan käyttää tässä osiossa ja tämän asiakirjan lopussa olevassa sanastossa esitettyjen määritelmien yhteydessä.

3.4 LÄHTEITÄ JA RESURSSEJA TEHOKKAASEEN OPETUKSEEN

3.4.1 Tarjoa oppijoille mahdollisuus tutustua ensisijaisiin lähteisiin

Tarjoa oppijoille mahdollisuus analysoida kriittisesti alkuperäistä lähdemateriaalia. Varmista myös, että he ymmärtävät, että lähdemateriaalin analysoimisen ja tulinnan sekä siitä tehtävien johtopäätösten tulee perustua vakaasti historialliseen todistusaineistoon.

Tekijät, uhrin, pelastajat ja sivustakatsojat paljastavat itsensä aikakaudelta peräisin olevissa kirjeissä, päiväkirjoissa, sanomalehdissä, puheissa, taideteoksissa, määräyksissä ja virallisissa dokumenteissa. Ensisijainen lähdemateriaali on välttämätöntä menneisyyden ihmisten motivaatioiden, ajatusten, tunteiden ja tekojen merkitykselliselle tutkimiselle ja kaikille vakavasti otettaville pyrkimyksille ymmärtää, miksi ihmiset tekivät tiettyjä valintoja tai miksi tapahtumat etenivät tietyllä tavalla.

3.4.2 Luo ainutkertainen linkki menneisyyteen käyttämällä tapahtumien todistajien ja aikaisten lausuntoja

Ensikäden todistajanlausunnot tarjoavat oppijoille paitsi mahdollisuuden saada tietoa historiasta myös ymmärtää tapahtumien vaikutuksia yksilöihin. Tapahtumien palauttaminen mieleen henkilökohtaisesta perspektiivistä auttaa erottamaan faktat ja pohdinnan toisistaan. Se myös antaa oppijoille mahdollisuuden pohtia muiston luonnetta.

Joissakin maissa elää yhä holokaustista selvinneitä ihmisiä. Mikäli mahdollista, ota yhteyttä holokaustista selvinneeseen henkilöön ja kutsu hänet kertomaan tapahtumista. Tämä muodostaa aivan erityisen opetuskokemuksen. Myös suoraan holokaustissa mukana olleilla ja sen tapahtumia henkilökohtaisesti todistaneilla henkilöillä (esimerkiksi pelastajat ja vapauttajat) on kerrottavanaan vaikuttavia tarinoita ja kuvauksia tositapahtumista. Kohtaamalla historialliset tapahtumat omakohtaisesti kokeneen henkilön voi ymmärtää historiaa paremmin tavalla, jota mitkään muut lähteet eivät mahdollista.

Kutsuessasi holokaustista selvinneen tai sitä todistaneen henkilön oppimisympäristöön mieti huolellisesti sekä ennen tilaisuutta, sen aikana, että sen jälkeen tarvittavia järjestelyjä ja valmisteluja, jotta luot oppijoille mahdollisimman hyvät edellytykset käydä myönteistä dialogia vieraan kanssa. Varmista, että oppijoilla on hyvä käsitys historiallisista tapahtumista ensi- ja toissijaisten lähteiden avulla. Muista, että tapahtumia todistaneiden tapaaminen on vain yksi keino historiallisen tiedon välittämiseksi. Voit myös tutustua yksilön elämäntarinaa etukäteen varmistaaksesi, että käytössäsi on riittävän kattava konteksti, joka mahdollistaa kunnioittavan ja avoimen kohtaamisen. Auta oppijoita ymmärtämään, että vaikka tapahtumista on kulunut kauan aikaa, puhujalle voi edelleen olla tuskallista kertoa äärimmäisen henkilökohtaisista kokemuksista. Rohkaise oppijoita kysymään sen lisäksi, mitä henkilölle tapahtui holokaustin aikana ja millaista hänen elämänsä oli ennen holokaustia sekä sen jälkeen. Näin oppijat saavat kokonaisvaltaisen käsityksen ihmisestä ja siitä, miten tapahtumista selvinnyt on yrittänyt elää kokemustensa kanssa.

Ihmisiä, jotka ovat selvinneet tapahtumista, jotka ovat niitä todistaneet ja jotka pystyvät kertomaan tarinansa laajemmalle yleisölle, on koko ajan yhä vähemmän, joten videot ovat myös hyvä vaihtoehto opetuksen tueksi. Koska videopuheiden ja -haastatteluiden käyttäminen lähteenä voi olla monimutkaista, valmistele oppitunteja, joiden aikana näitä todistajanlausuntoja tulkitaan ja käytetään historiallisten tapahtumien havainnollistamisen sijaan enemmänkin ymmärryksen tukena. Kokopitkien videoiden sijaan voit käyttää tarkoin valittuja videoleikkeitä oppitunnin pedagogisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Valitse syvällisempiä merkityskerroksia sisältävät leikkeet erittäin huolellisesti, jotta oppijat voivat perehtyä todistajanlausuntoihin sekä kognitiivisesta että affektiivisesta perspektiivistä. Kerro oppijoille aina historiallinen konteksti ja itse haastattelun konteksti.

Yksi tutkimuksen näkökulma voisi käsitellä historiallisen kokemuksen ja todistajanlausuntojen välistä aikaa. Oppijat voivat pohtia sitä, miten haastattelutilanne, historisoinnin ja kollektiivisen muistin prosessit sekä todistuksen antavan henkilön olosuhteiden muuttuminen vaikuttavat todistustallenteeseen. IHRA:n julkaisu [Teaching about the Holocaust without survivors](#) sisältää yksityiskohtaisempia suosituksia.

3.4.3 Huomioi kaikkien opetusmateriaalien mahdollisuudet ja rajoitukset

Arvioi kaikkien opetusmateriaalien historiallista tarkkuutta ja kontekstualisoi kaikki todistusaineisto. Aina kun se on mahdollista, sisällytä tarkasteluun henkilökohtaisia tarinoita, jotka liittyvät paikalliseen kontekstiin tai paikallisiin tapahtumiin. Päiväkirjat, kirjeet, valokuvat sekä muut uhreilta ja tapahtumista hengissä selvinneiltä henkilöiltä peräisin oleva aineisto voi auttaa saamaan heidän äänensä kuuluviin. Hyödynnä tapaustutkimuksia, jotka haastavat ja kumoavat yhteiskunnassa tai oppijaryhmässä mahdollisesti esiintyviä uhreihin liitettyjä kielteisiä stereotyyppioita. Edistä kriittistä ajattelua pyytämällä oppijoita keskustelemaan sisällöstä ja oppikirjojen ja muiden opetusmateriaalien painotuksista.

Huomaa, että suuri osa holokaustiin liittyvästä todistusaineistosta, kuten kirjalliset dokumentit, valokuvat ja filmimateriaali, oli natsien tuottamaa. Huomioi tämän lisäksi, että natsien propagandaa toisintavien ja julmuuksia kuvaavia valokuvia tai filmimateriaalia sisältävien opetusmateriaalien käyttäminen voi vahvistaa kielteisiä käsityksiä uhreista, halventaa, esineellistää ja epäinhimillistää heitä tai asettaa heidät uudelleen objektin asemaan.

Ota huomioon myös oppijoiden kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys. Varmista, että kuvat ja teksti ovat sopivia käytettäväksi ja että oppijoita on valmisteltu hyvin niiden mahdollisesti herättämien tunnereaktioiden kokemiseen. Anna oppijoille tilaa pohtia ja keskustella näistä reaktioista jälkepäin.

3.4.4 Fiktiivisten ja kuvitteellisten resurssien käyttäminen

Holokaustia käsittelevät romaanit, pienoisromaanit, novellit, runot ja elokuvat eivät koskaan voi korvata historiallisten tapahtumien syvällistä tutkimista ja opiskelua, mutta ne voivat tarjota henkilökohtaisen näkökulman ja erityislaatuisia tietoja ja näkemyksiä rikosten seurauksista ja luonteesta. Esteettisesti korkeatasoiset holokaustia käsittelevät teokset herättävät

todennäköisesti empatiaa ja ymmärrystä, sillä ne keskittyvät usein uhrien yksilöllisiin kokemuksiin ja edistävät tapahtumien ymmärtämistä. Tämä toteutuu vain, jos niissä käytetty kieli ja niiden toteutus eivät ole sentimentaalisia tai mauttomia.

Fiktiivisten resurssien tulisi kunnioittaa holokaustin tapahtumia, siihen liittyviä faktoja ja sen aikana vallinneita olosuhteita ilman niiden epähistoriallista manipulaatiota, vääristelyä tai muuttamista. Tämä periaate koskee myös omaelämäkerralliseen kirjallisuuteen tai muistelmiin pohjautuvia elokuvia, joissa usein otetaan merkittäviä vapauksia ja verhotaan totuus maininnalla ”Perustuu tositapahtumiin”.

Fiktiiviset ja kuvitteelliset resurssit voivat kuitenkin myös

- kehittää kriittistä ajattelua historiallisista narratiiveista ja edistää historiallisen tietoisuuden syntymistä
- mahdollistaa holokaustin monitieteisen opiskelun
- auttaa oppijoita tunnistamaan syrjintää ja rasismia sisältävän kielenkäytön.

Fiktio voi lisäksi välittää nuoremmille oppijoille ”siistityn” version menneisyydestä ja kuvata tapahtumia ikäkauteen sopivalla tavalla säilyttäen kuitenkin samalla historiallisten tietojen oikeellisuuden. Kuvakirjojen kuvitukset voivat tarjota nuoremmille oppijoille heille sopivia, oppimista tukevia visuaalisia ärsykeitä.

Opettajien ensimmäinen haaste onkin löytää ja käyttää yllä mainitut kriteerit täyttäviä fiktiivisiä resursseja. Tämän vuoksi heillä on oltava riittävän kattava historiantuntemus, jotta he voivat luotettavasti erottaa sopimattoman ja vääristellyn informaation (fiktion) tarkoista tai realistisista historiallisista faktatiedoista (totuus). Fiktiiviset resurssit ovat lisämateriaalia eivätkä korvaa faktoihin pohjautuvaa arkistomateriaalia. Opettajien tulisikin konsultoida historianopettajia historiaan liittyvissä kysymyksissä ja pyytää apua etsiessään sopivia ja informatiivisia tekstejä, joita he voivat käyttää fiktiivisten resurssien tukena.

Jokaisen opettajan vastuulla on ehkäistä holokaustia koskevien väärin tai virheellisten tietojen levittämistä. Tämä tarkoittaa väistämättä sitä, että osa fiktiivisistä resursseista, riippumatta niiden maineesta, kiinnostavuudesta tai saatavuudesta, on ongelmallista, eikä tällaisia resursseja tulisi käyttää holokaustiopetuksessa.

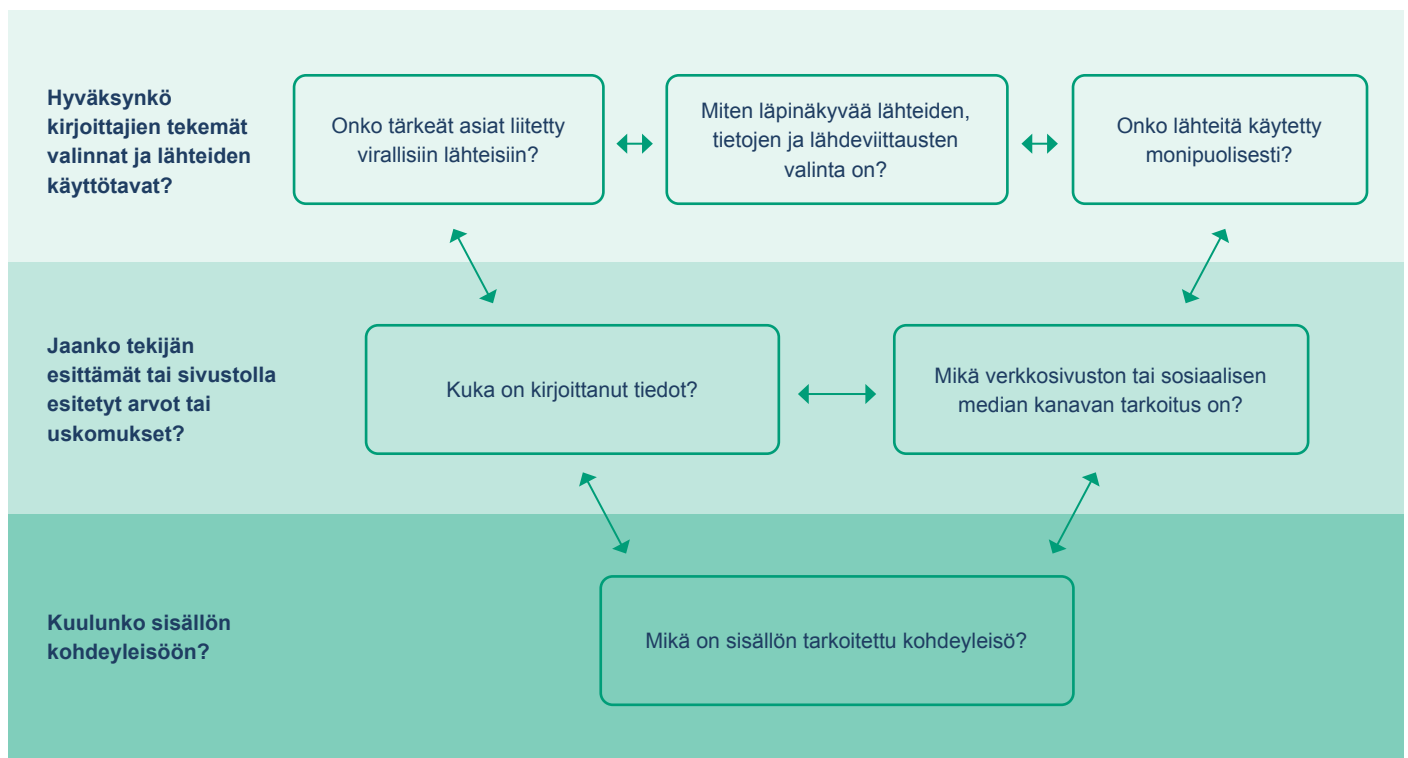
Romaania ja elokuvaa *Poika raidallisessa pyjamassa* (eng. *The Boy in the Striped Pyjamas*) käytetään usein englanninkielisessä opetuksessa. Vaikka tarina sinänsä voi olla oppijoista kiinnostava, sekä romaanissa että elokuvassa esitetyt yksityiskohdat ja kertomus eivät ole historiallisten faktojen mukaisia ja luovat virheellisiä mielikuvia uhreista, tekijöistä ja tärkeimmistä tapahtumapaikoista. Edistyneempien oppijoiden kohdalla näitä ongelmia voidaan käsitellä vertailemalla kuvauksia historiallisiin lähteisiin ja todistusaineistoon ja siten edistää kriittistä ajattelua, mutta oppijat, joilla ei ole riittävästi tai lainkaan ennakkotietoja aiheesta, voivat saada niistä holokaustia koskevaa virheellistä tietoa, jota ei ehkä koskaan oikaista.

3.4.5 Kannusta oppijoita suhtautumaan kriittisesti internetistä löytyviin lähteisiin

Internet on välttämätön medialähde, joka vaikuttaa monien oppijoiden tietoihin, havaintoihin ja mielipiteisiin. Samalla kun se voi olla arvokas oppimisen ja tutkimuksen työkalu, opettajien ja oppijoiden tulee käyttää verkkosivustoja ja sosiaalista mediaa varauksella ja kriittisesti. Nämä suositukset huomioiden oppijoita kannattaakin kehottaa käyttämään lähteenään vain luotettavia sivustoja. Käytä [IHRA:n luetteloa *International Directory of Holocaust Organizations*](#) löytääksesi hyödyllisiä ja tarpeita vastaavia sivustoja. IHRA:n asiakirjaa [Roma Genocide: Overview of international organizations working on historical and contemporary issues](#) voi käyttää apuna romanien ja sintien kansanmurhaan liittyvässä työskentelyssä.

Korosta sitä, että kaikkia tietolähteitä on syytä arvioida kriittisesti. Oppijoiden tulee ymmärtää, miten tärkeää on tarkastella sitä kontekstia, jossa tieto on tuotettu. Heille tulisi tarjota välineet ja opetusta, joiden avulla he voivat arvioida kriittisesti kaikkia lähteitä. Kannusta oppijoita esittämään kysymyksiä, joista on koottu esimerkkejä alla näkyvään diagrammiin:

Ajetaanko tällä jotakin agendaa?

Kuvio 3. Esimerkkikysymyksiä internetlähteiden kriittistä tarkastelua varten

Toinen tärkeä elementti internetlähteiden kriittisessä tarkastelussa on keskustelu visuaalisten materiaalien, kuten valokuvien ja filmimateriaalin, alkuperästä, omaperäisyydestä ja tarkoituksesta. Oppijoiden riittävää medialukutaitoa ei tule ottaa itsestäänselvyytenä, vaan sitä tulee arvioida ja vahvistaa. Nuoria tulee muistuttaa siitä, että joidenkin verkkosivustojen ja sosiaalisen median kanavien taustalla on holokaustin kieltäviä tai antisemitistisiä tai rasistisia henkilöitä, joiden tarkoituksena on levittää misinformaatiota ja valheellista tietoa. Oppijat tulee opettaa havaitsemaan ja kyseenalaistamaan lähteen omistajan ja sen tekijöiden tai sen sisällöstä vastaavien henkilöiden välisiä suhteita.

Voi olla myös hyödyllistä tunnistaa erilaisia sosiaalisen median kategorioita ja keskustella siitä, miten ne toimivat, mikä niiden yleisö on ja miksi ihmiset käyttävät niitä. Sosiaaliseen mediaan kuuluvat seuraavat alustat:

Kuvio 4. Muutamia esimerkkejä sosiaalisesta mediasta

On kuitenkin syytä muistaa, että tiettyjen sivustojen tai sovellusten suosiota tai markkinoille tuloa on seurattava, sillä ne voivat muuttua nopeasti ja radikaalisti. Tieto oppijoiden tavoista käyttää sosiaalista mediaa (ammattillisissa rajoissa) voi olla merkittävä osa nykyaikaista opetusta ja koulutusta.

3.5 HISTORIAN LIITTÄMINEN NYKYISYYTEEN: HOLOKAUSTI, KANSANMURHAT JA IHMISOIKEUSRIKKOMUKSET

3.5.1 Ihmisoikeuskasvatuksen ulottuvuudet ja niiden suhde holokaustiopetukseen

Ihmisoikeuskasvatusta koskevassa julistuksessa (*United Nations Declaration on Human Rights Education and Training*, 2011) määritellään kolme ihmisoikeuskasvatuksen ulottuvuutta. Nämä ulottuvuudet on esitetty alla olevassa kuviossa 5, jossa määritellään, kuinka ne voidaan liittää holokaustiopetukseen.

1. ulottuvuus	Ihmisoikeuksia koskeva opetus: ihmisoikeuksien normien ja periaatteiden ymmärtäminen	Holokaustin vaikutus ihmisoikeuksien määrittelyyn, kodifointiin ja vahvistamiseen erityisesti YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja YK:n yleissopimuksessa kansanmurhan estämiseksi
2. ulottuvuus	Opetus ihmisoikeuksien avulla: ihmisoikeuksia korostaviin näkökulmiin pohjautuvien opetusmenetelmien käyttö	Ilmiöiden tutkimista tukevien ja vahvistavien, aktiivisten ja oppijakeskeisten menetelmien käyttö tavoilla, jotka kunnioittavat, ylläpitävät ja edistävät oppijoiden ja opettajien oikeuksia
3. ulottuvuus	Opetus ihmisoikeuksien avulla: oppijoiden voimaannuttaminen käyttämään ja kunnioittamaan ihmisoikeuksien periaatteita	Holokaustiopetus voi sisältää tapaustutkimuksia mekanismeista ja prosesseista, jotka johtavat ihmisoikeusrikkomuksiin, jotka puolestaan voivat kärjistyä laajamittaiseksi ja kohdennetuksi väkivallaksi, kuten kansanmurhaksi. Rauhaa, kansanmurhan ehkäisyä tai demokraattista kansalaisuutta edistävän kasvatuksen näkökulmia voidaan myös käyttää apuna analysoitaessa holokaustin tapahtumia.

Kuvio 5. Ihmisoikeuskasvatuksen ulottuvuudet holokaustiopetuksessa

3.5.2 Tärkeitä huomioitavia asioita yhdistettäessä holokaustiopetus ihmisoikeuskasvatukseen

Holokaustiopetus voi olla tehokas ja helposti käytettävissä oleva väline ihmisoikeuskasvatuksen toteuttamiseen, mutta opettajien tulisi muistaa seuraavat tärkeät asiat:

- a) Kaikkia näissä suosituksissa esitettyjä kielenkäytön ja puhutavan tarkkuutta ja täsmällisyyttä sekä oppijakeskeisten menetelmien käyttämistä koskevia ehdotuksia voidaan hyödyntää ihmisoikeuskasvatuksen elementtejä sisältävien oppituntien yhteydessä.
- b) Holokaustin ja muiden ihmisoikeusrikkomusten erityislaatuisuutta tulisi kunnioittaa, ja vertailuja tulisi tehdä varoen. Jotta tapahtumia voidaan vertailla, tarvitaan yksityiskohtaista tietoa jokaisesta vertailtavasta elementistä. Muussa tapauksessa vertailuista voi tulla epähistoriallisia, jolloin ne saattavat vaikeuttaa asioiden ymmärtämistä ja estää kriittisen ajattelun ja analysoinnin. Opettajien tulisi kertoa rehellisesti ja selkeästi asiantuntemuksestaan sekä holokaustin että kaikkien muidenkin tutkimuksen kohteena olevien tapahtumien osalta.
- c) Opettajien tulee tehdä selvä ero holokaustin ja sen perusteella opittavissa olevien asioiden välillä. Menneisyys tapahtui tietyllä tavalla ja tietyistä syistä, ja historiallisten faktojen tai laajempien käsitteiden liiallinen yksinkertaistaminen tiettyjen opetettavien asioiden korostamiseksi ei palvele oppijoita eikä myöskään opettajia. Opettajien tulisi olla erityisen varovaisia verratessaan nykyistä tietoa tai arvoja menneisyydessä vallinneisiin arvoihin ja tietoihin. Ensisijaisten lähteiden käyttämisen ja uhrien inhimillistämisen tulisi korostaa niin eroja kuin yhtäläisyyksiäkin eri tapahtumien välillä.

- d) Opettajien tulisi tehdä selvä ero menneisyydessä tapahtuneen vainon toteuttajien ja nyky-yhteiskuntien välillä. Viittauksia ”kansallisuonteeseen” ei tulisi käyttää asioita selittävänä tekijänä. On tärkeää tutkia esimerkiksi sitä, millä eri tavoilla saksalaiset suhtautuivat natsien politiikkaan: toiset tukivat sitä innostuneesti, tekivät yhteistyötä tai olivat siihen tyytyväisiä, kun taas toiset suhtautuivat natsien toimiin apaattisesti tai vastustivat niitä aktiivisesti. Sama pätee yhteistoiminnan tarkasteluun. Opettajien tulee välttää antamasta yksinkertaistettuja selityksiä nykyiselle käyttäytymiselle analysoimalla menneisyydessä tapahtunutta toimintaa.
- e) Opettajien on varmistettava, että kansanmurhien tai ihmisoikeusrikkomusten vertailu ei johda menneisyydessä tai nykyisyydessä koetun kärsimyksen hierarkiaan. Natsien ja heidän yhteistyökumppaneidensa vainon kohteeksi joutuneiden ihmisten kärsimys oli voimakasta ja todellista, eikä sitä tulisi käyttää pelkästään herättämään sympatiaa nykypäivän tapahtumille. Vastaavasti myös ihmisten kokema kärsimys eri konteksteissa on syytä ottaa huomioon. Motiivit, käytännöt ja menetelmät, joiden avulla luodaan syrjinnän, taloudellisen hyväksikäytön, vainon ja murhat mahdollistavat olosuhteet, ovat usein hyvin monimutkaisia ja vaihtelevia – niin menneisyydessä kuin nykyisyydessäkin. Opettajien on ymmärrettävä menneisyyden ja nykyisyyden uhrien kärsimys aidosti sellaisenaan ilman sen suhteuttamista muiden kärsimykseen.

Ennen kaikkea on tärkeää muistaa, että holokaustiopetus on oma erillinen aihealueensa. Vaikka ihmisoikeuksiin keskittyvästä näkökulmasta toteutettavassa holokaustiopetuksessa onkin mahdollista käyttää harkitusti ja tarkoituksenmukaisesti erilaisia lähestymistapoja, opettajien on vältettävä yksinkertaistamista historiallista kontekstia tai sortumasta epähistoriallisiin vertailuihin.

LUETTELO KESKEISIMMISTÄ KÄSITTEISTÄ

Romanivastaisuus: rasismi, joka kohdistuu ”mustalaisiksi” luokiteltuihin ihmisiin, vaikka pääasiallisena kohteena ovat yleensä **sintit** ja **romanit**

Juutalaisvastaisuus: uskonnollisille ennakkoluuloille perustuva, **juutalaisia** kohtaan koettu vihamielisyys ja halveksunta

Antisemitismi: IHRA:n juridisesti sitomattomassa [Antisemitismin työmääritelmässä](#) todetaan: ”**Antisemitismi on tietty näkemys juutalaisista, joka voi ilmetä vihana juutalaisia kohtaan. Sanalliset ja fyysiset antisemitismin ilmenemismuodot suuntautuvat juutalaisia tai ei-juutalaisia yksilöitä ja/tai heidän omaisuuttaan kohtaan tai juutalaisten yhteisöjen instituutioita ja uskonnollisia toimiloja kohtaan.**” Työmääritelmä sisältää 11 esimerkkiä muodoista, joissa antisemitismiä esiintyy nykyisin. Ennen holokaustia ja sen jälkeen natsit ja muut tekijät ottivat kohteikseen juutalaiset antisemitismin eri muotojen kautta. Tällaisen antisemitismin vaikutukset kärjistyivät sosiaalisista ennakkoluuloista laillisiin rajoituksiin, ihmismassojen vangitsemiseen, gettojen perustamiseen, ihmisten pakkosiirtoihin ja lopulta murhiin.

Sivustakatsojat: valtiot ja yksilöt, jotka olivat tietoisia natsien rikoksista ja päättivät olla puuttumatta niihin, huolimatta tietynasteisesta vapaudestaan toimia, mikä puolestaan vahvisti tekijöiden pyrkimyksiä toteuttaa rikoksensa

Yhteistyökumppanit: muiden kuin Saksan hallintojärjestelmien edustajat ja muut kuin saksalaiset henkilöt, jotka tekivät yhteistyötä natsien kanssa, tukivat aktiivisesti heidän politiikkaansa ja toteuttivat sekä natsien että omien toimijoidensa antamia käskyjä

Keskitysleirit: Nimitystä käytetään natsi-Saksassa kehitetyistä laitoksista, joissa oli tarkoitus säilyttää vangittuja poliittisia vihollisia ja vastustajia. Yleensä suurimpien kaupunkien lähiöihin sijoitetut leirit olivat hyvin näkyvä merkki natsien hallinnon tavoitteesta käyttää terroria ja väkivaltaa. Vankeja pidettiin keskitysleireillä epäinhimillisissä olosuhteissa: heitä kidutettiin ja näännytettiin nälkään ja joillakin leireillä heille tehtiin myös lääketieteellisiä kokeita. Toisen maailmansodan puhkeamisen jälkeen Saksan viranomaiset laajensivat keskitysleirien verkostoaan. Sodan loppuun mennessä leirien verkosto käsitti työleirejä, joiden tarkoituksena oli hyväksikäyttää vankeja pakkotyövoimana, siirtoleirejä, joihin uhreja kerättiin suuria määriä kuljetettaviksi muille leireille, sekä ennen vuotta 1939 perustettujen leirien kaltaisia leirejä. Kuolemanleirit perustettiin vuoden 1941 lopussa ja vuoden 1942 alussa. Ne olivat erikoistuneet tuhoamaan ihmisiä suurina määrinä.

Rikokset ihmisyyttä vastaan: Nürnbergin peruskirjan 6 artiklassa esitettyä määritelmää on muokattu ja täydennetty Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännöllä, jonka Yhdistyneet kansakunnat hyväksyi vuonna 1998. 7 artiklassa luetellaan joukko tekoja, muun muassa ”murha”, ”tuhoaminen”, ”orjuus”, ”väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen”, kansainvälisen oikeuden sääntöjen vastainen ”vangitseminen”, ”kidutus”, ”raiskaus” ja ”muut samanlaatuiset teot, joilla tahallaan aiheutetaan kovaa kärsimystä tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan henkistä tai fyysistä terveyttä”, joista jokainen edustaa ”rikosta

ihmisyyttä vastaan”, kun ”se tehdään tietoisesti ja osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä”.

Kuolemanleirit/tuhoamisleirit: Nimitystä käytetään juutalaisten ja romanien järjestelmälliseen tuhoamiseen tarkoitettuista leireistä. Chelmnon (saks. Kulmhof) tuhoamisleiri, jossa juutalaisia joukkomurhattiin myrkykaasun avulla kaasukuorma-autoissa, ja Belzecin, Sobiborin ja Treblinkan leirit oli nimenomaan suunniteltu juutalaisten tuhoamiseen. Auschwitzissa, Majdanekissa ja Maly Trastsjanetsissa oli samanlaisia laitoksia kuin kuolemanleireillä, ja ne toimivat samalla **keskitysleireinä** ja työ- tai siirtoleireinä.

Einsatzgruppen: Nimitystä käytetään Saksan turvallisuuspoliisin ja SS-joukkojen muodostamista liikkuvista tuhoamisryhmistä. Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon vuonna 1941 nämä järjestyspoliisin ja paikallisten yhteistyökumppaneiden tukemat yksiköt alkoivat järjestelmällisesti teloitaa juutalaisia ampumalla ja käyttämällä tarkoitukseen suunniteltuja kaasukuorma-autoja.

Holokausti: natsi-Saksan ja sen yhteistyökumppaneiden vuosina 1933–1945 toimeenpanema ja valtion rahoittama järjestelmällinen juutalaisten vaino ja joukkomurha

Holokaustin kieltäminen: IHRA:n juridisesti sitomattomassa [Holokaustin kieltämisen ja vääristelyn työmääritelmässä](#) todetaan: ”Holokaustin kieltäminen on diskurssia ja propagandaa, joka kieltää historiallisen totuuden ja natsien yhteistyökumppaneineen toisen maailmansodan aikana toimeenpaneman, holokaustina tai shoahina tunnetun juutalaisten tuhoamisen todellisen laajuuden. Holokaustin kieltämisellä viitataan erityisesti kaikkiin pyrkimykseen väittää, että **holokaustia/shoahia** ei koskaan tapahtunutkaan. Holokaustin kieltämiseen voi kuulua pääasiallisten tuhoamismenetelmien (kuten kaasukammioiden, joukkoteloitusten, näännyttämisen ja kiduttamisen) tai juutalaisten kansanmurhan tarkoituksellisen toteuttamisen julkista kieltämistä tai niitä koskevien epäilysten esittämistä.”

Holokaustin vääristely: IHRA:n juridisesti sitomattomassa [Holokaustin kieltämisen ja vääristelyn työmääritelmässä](#) annetaan lukuisia esimerkkejä tapauksista, joissa pyritään kyseenalaistamaan holokaustin todenperäisyys. Niitä ovat muun muassa holokaustin uhrien lukumäärän huomattava vähättely, pyrkimykset syyttää juutalaisia omasta kansanmurhastaan ja lausunnot, joissa holokausti esitetään myönteisenä historiallisena tapahtumana.

Kansanmurha/joukkotuho: Asiakirjan *Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi* (1948) 2 artiklassa joukkotuholla tarkoitetaan jokaista seuraavaa tekoa, joka tähtää jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittämiseen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain:

- (a) ryhmän jäsenten tappamista
- (b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vamman aiheuttamista ryhmän jäsenille
- (c) ryhmän elinehtojen tahallista huonontamista tarkoituksella aikaansaada sen fyysinen hävittäminen joko kokonaan tai osittain
- (d) sellaisten toimenpiteiden toteuttamista, joiden tarkoituksena on syntyvyyden ehkäiseminen ryhmän piirissä
- (e) lasten pakollista siirtämistä ryhmästä toiseen.

Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous hyväksyi yleissopimuksen 9. joulukuuta 1948. Se astui voimaan 12. tammikuuta 1951 tehden samalla joukkotuhon määritelmästä lainvoimaisen. Monista eri syistä johtuen asiantuntijat ovat ehdottaneet termille erilaisia määritelmiä.

Getto: Nimitystä käytetään alueesta, jossa juutalaiset pakotettiin elämään toisen maailmansodan aikana erillään muusta yhteiskunnasta. Suurin osa getoista sijaitsi Keski- ja Itä-Euroopassa, mutta muutamia oli perustettu myös alueelle, joka liitettiin suoraan kolmanteen valtakuntaan vuosien 1939 ja 1941 välillä.

Ihmisoikeudet: Ihmisoikeuksiksi määritellään jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhtäläisesti kuuluvat oikeudet ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta. YK:n yleiskokouksessa 10. joulukuuta 1948 hyväksytty *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus* teki ihmisoikeuksista kansainvälisen oikeuden tärkeän elementin.

Ihmisoikeudet eivät kuitenkaan ole pelkästään 1900-luvun saavutus, vaan ne on kirjattu jo antiikin aikana yksilönvapautta ja yksilön arvokkuutta määritteleviin oikeudellisiin ja uskonnollisiin koodistoihin. Euroopassa ihmisoikeudet ovat olleet demokraattisten ideoiden ja instituutioiden tärkeä elementti ainakin Ranskan suuren vallankumouksen yhteydessä vuonna 1789 annetusta *Ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksesta* lähtien.

Juutalaiset: Ortodoksi- ja reformijuutalaisuudessa juutalaiset määritellään henkilöiksi, joiden äiti on ollut juutalainen tai joka on kääntynyt juutalaisuuteen. Liberaalissa juutalaisuudessa määritelmään sisällytetään lisäksi henkilöt, joilla on juutalainen isä. **Natsit** määrittelivät juutalaiset henkilöiksi, joiden isovanhemmat kolmen tai neljän polven takaa olivat olleet juutalaisia, riippumatta heidän uskonnollisesta vakaumuksestaan, yksilöiden välisistä kytköksistä tai näiden esi-isistä. On myös huomattava, että rotulakeja sovellettiin eri aikoina ja eri tavoilla natsien ja heidän yhteistyökumppaneidensa miehittämällä ja hallitsemilla alueilla.

Tämän lisäksi on huomioitava, että Saksassa asui myös ihmisiä, joita ei luokiteltu Nürnbergin lakien mukaan saksalaisiksi eikä juutalaisiksi eli joiden isovanhemmista kaksi tai vain yksi oli syntynyt juutalaiseen uskonnolliseen yhteisöön. Näitä ”sekarotuisia” ihmisiä kutsuttiin nimellä ”Mischlinge”. Heillä oli samat oikeudet kuin ”puhdasrotuisilla” saksalaisilla, mutta näitä oikeuksia supistettiin jatkuvasti lainsäädännöllä.

Vapauttajat: Vapauttajiksi kutsutaan ihmisiä, jotka osallistuivat natseilta ja heidän yhteistyökumppaneiltaan piiloutumaan pakotettujen ihmisten sekä vankien vapautukseen ja jotka olivat lopettamassa näiden ihmisten kärsimystä. Termiä käytetään viittaamaan erityisesti niihin sotilaisiin, lääkäreihin ja uskonnollisiin virkamiehiin, jotka saapuivat **keskitysleireille** vuosina 1944–45.

Natsit: saksalaiset ja itävaltalaiset kansallissosialistisen Saksan työväenpuolueen jäsenet tai Hitlerin hallintoa aktiivisesti tukeneet henkilöt

Tekijät: henkilöt, jotka suunnittelivat ja toteuttivat vainoihin ja murhiin liittyviä toimia ja jotka aktiivisesti edistivät niiden toteuttamista tai toimeenpanivat niitä

Rasismi: institutionaaliset ja/tai yksilöön kohdistuvat ennakkoluulot, syrjintä tai antagonismi, joka kohdistuu erilaista etnistä syntyperää edustavaan ihmiseen ja jota perustellaan oman etnisen syntyperän paremmuudella

Pelastajat: Nimitystä käytetään natsien uhreja eri tavoilla auttaneista ihmisistä, joiden tavoitteena oli pelastaa ihmishenkiä. Juutalaisten pelastajia, jotka auttoivat uhreja ilman itsekkäitä motiiveja, kutsutaan usein nimityksellä ”Vanhurskaat kansakuntien joukossa (kansojen oikeamieliset)”. Tämän nimityksen taustalla on Yad Vashem, Israelin virallinen

muistopaikka holokaustin juutalaisille uhreille, joka antoi sen todistusaineistojen ja dokumenttien analyysien perusteella ilmaistakseen, että pelastus toteutettiin altruistisista syistä henkilökohtaisen hyödyntavoittelun sijaan.

Vastarinta: Nimitystä käytetään natsien rikollisten toimien ja ohjelmien ehkäisemiseen ja estämiseen tähtäävistä toimenpiteistä. Koska natsien tavoitteena oli tuhota kaikki Euroopan juutalaiset, juutalaisten pelastaminen ja auttaminen voidaan katsoa vastarinnan muodoksi ainakin vuoden 1942 alusta alkaen. Tiettyjen paikallisten olosuhteiden huomioiminen on tämän termin määrittelyn kannalta oleellista.

Vastustajat: natsien toimintaa ja ohjelmia eri tavoilla aktiivisesti vastustaneet ihmiset

Romanit ja sintit: Romanit ja sintit asettuivat asumaan nykyisen Euroopan alueelle vuosisatoja sitten. Termillä *sinti* viitataan Saksaan ja sen naapurimaihin 1400-luvulla siirtyneeseen etniseen vähemmistöön kuuluvaan henkilöön. Termillä *romanit* viitataan Itä- ja Kaakkois-Euroopassa keskiajalta lähtien asuneeseen etniseen vähemmistöön. Romanit olivat vaeltaneet 1700-luvun alusta alkaen läntiseen Eurooppaan, jonne he asettuivat asumaan. Saksankielisten maiden ulkopuolella termiä *romani* käytetään myös viittaamaan yhteisesti koko etniseen vähemmistöön. Juutalaisten tapaan myös romanit ja sintit julistettiin ”rodullisesti alempiarvoisiksi” ja ”vierasperäisiksi”, minkä perusteella heidät suljettiin ”kansankokonaisuuden” (Volksgemeinschaft) ulkopuolelle. Natsit vainosivat ”mustalaisina” ihmisiä, joiden suvussa ainakin yksi isoisoisä oli ollut ”mustalainen”. Tämä vaino kärjistyi natsien hallinnon alaisissa maissa elävien romanien kansanmurhaksi.

Shoah: Hepreankielinen sana tarkoittaa ’katastrofia’ tai ’tuhoa’. Sanaa on käytetty israelilaisissa kulttuureissa viittaamaan **holokaustiin**; sillä ei viitata siihen, että uhrin ”uhrattiin” tai että heistä tehtiin ”marttyyreita”. Sanaa käytetään myös yleisesti Ranskassa ja muualla Manner-Euroopassa, jossa se vakiintui käyttöön Claude Lanzmannin vuonna 1985 ohjaaman elokuvan *Shoah* myötä.

Selviytyjät: Nimitystä käytetään yksilöistä, jotka selviytyivät hengissä holokaustista, jolla viitataan natsi-Saksan ja sen yhteistyökumppaneiden vuosina 1933–1945 toimeenpanemaan järjestelmälliseen, valtion rahoittamaan juutalaisten vainoon ja joukkomurhaan. Niiden lisäksi, jotka selvisivät hengissä **keskitysleireiltä**, **getoista** ja **Einsatzgruppenin** joukkoteloituksista, selviytyjiksi luetaan myös Saksasta ja Itävallasta 1930-luvulla lähteneet juutalaiset pakolaiset sekä *Kindertransportin* kaltaisten operaatioiden avulla pelastetut ihmiset. Heihin lukeutuvat myös lapset, jotka piilotettiin tai annettiin adoptoitaviksi heidän henkilöllisyytensä salaamiseksi. *Toisella polvella* ja *kolmannella polvella* viitataan tässä yhteydessä vastaavasti selviytyjien lapsiin ja lastenlapsiin.

Siirtymävaiheen oikeus: Termillä viitataan oikeudellisiin ja muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin, joiden toimeenpanon tarkoituksena on korjata sortotoimien, ihmisoikeusloukkausten ja laajojen julmuuksien vaikutukset poliittisissa siirtymävaiheissa, joiden aikana diktatuurisesta hallinnosta siirrytään demokratiaan, oikeusvaltion periaatteiden noudattamiseen ja rauhanomaisiin suhteisiin. Rikostutkinnan ja tekijöiden syytteen asettamisen lisäksi siirtymävaiheen oikeuteen kuuluvat rikosten dokumentointi, vahingonkorvaukset ja rikosten toistumisen ehkäisevien määräysten asettaminen.

Uhrin: yksilöt, jotka natsit tai heidän yhteistyökumppaninsa murhasivat tai jotka kärsivät näiden toimeenpaneman vainon seurauksena useita menetyksiä

TUKHOLMAN JULISTUS JA IHRA:N TYÖMÄÄRITELMÄT

TUKHOLMAN JULISTUS

Tukholman julistus kansainvälisestä holokaustityöryhmästä (*Tukholman julistus*) on International Holocaust Remembrance Alliancen perustamisasiakirja ja toimii edelleen vakuutuksena IHRA:n jokaisen jäsenvaltion sitoutumisesta yhteisiin periaatteisiin.

1. Holokausti (shoah) ravisteli sivilisaatiotamme perustuksiaan myöten. Ennenkokemattomana tapahtumana holokaustilla tulee aina olemaan yleismaailmallista merkitystä. Puolen vuosisadan jälkeenkin sen tapahtumat ovat ajallisesti niin lähellä, että eloonjääneet voivat todistaa juutalaisiin kohdistetuista kauheuksista. Myös miljoonille muille natsien uhreille aiheutetut hirvittävät kärsimykset ovat jättäneet Eurooppaan parantumattoman arven.
2. Natsien suunnitteleman ja toteuttaman holokaustin laajuus on ikuisesti syöpynyt kollektiiviseen muistiimme. Sydämiimme on pysyvästi piirtynyt myös muisto heistä, jotka epäitsekäästi uhrautuen vastustivat natsia ja joskus uhrasivat jopa henkensä suojellakseen ja pelastaakseen holokaustin uhreja. Näihin ihmisiin kohdistettu pohjaton pahuus ja heidän sankaruutensa suuruus voivat johtaa meitä ymmärtämään ihmisen kykyä sekä pahaan että hyvään.
3. Ihmiskunnan kantaessa yhä arpia kansanmurhista ja joukkotuhosta, etnisistä puhdistuksista, rasismista, antisemitismistä ja muukalaisvihasta on kansainvälisen yhteisön tärkeänä ja vakavana yhteisenä tehtävänä taistella tällaista pahuutta vastaan. Meidän on yhdessä vahvistettava kauhistuttavaa totuutta holokaustista niille, jotka kieltävät sen. Meidän on vahvistettava kansojemme moraalista sitoutuneisuutta sekä hallitustemme poliittista sitoutuneisuutta taataksemme, että tulevat sukupolvet pystyvät ymmärtämään holokaustin syyt ja pohtimaan sen seurauksia.
4. Sitoudumme vahvistamaan pyrkimyksiämme, joilla edistetään holokaustin muistamista sekä holokaustia koskevaa koulutusta ja tutkimusta, niin niissä maissamme, jotka ovat jo tehneet paljon asian hyväksi, kuin niissä maissa, jotka liittyvät mukaan näihin pyrkimyksiin.

5. Sitoudumme yhdessä kannustamaan holokaustin tutkimusta sen kaikissa muodoissa. Aiomme edistää holokaustia koskevaa opetusta kouluissamme, yliopistoissamme ja yhteiskunnissamme sekä kannustaa antamaan tätä opetusta myös muissa instituutioissa.
6. Sitoudumme yhdessä kunnioittamaan holokaustin uhrien muistoa ja niitä, jotka vastustivat holokaustia. Kannustamme holokaustin muistamiseen maissamme sopivin tavoin, mukaan lukien vuosittaisen holokaustin muistopäivän viettäminen.
7. Sitoudumme yhdessä valaisemaan niitä holokaustin varjoja, jotka ovat vielä jääneet hämäräksi. Helpotamme kaikin tarvittavin toimin arkistojen avautumista, jotta kaikki holokaustiin liittyvät asiakirjat saataisiin tutkijoiden saataville.
8. On aiheellista, että tämä uuden vuosituhannen ensimmäinen suuri kansainvälinen konferenssi julistaa sitoutuvansa kylvämään paremman tulevaisuuden siemenet katkeran menneisyyden maaperään. Eläydymme myötätuntoisesti uhrien kärsimyksiin ja saamme innoitusta heidän taistelustaan. Meidän on sitouduttava muistamaan henkensä menettäneet uhrit, kunnioittamaan selviytyjiä, jotka yhä elävät keskuudessamme, sekä vahvistamaan ihmiskunnan yhteistä pyrkimystä keskinäiseen ymmärrykseen ja oikeudenmukaisuuteen.

KANSAINVÄLISEN HOLOKAUSTIN MUISTOA KUNNIOITTAVAN LIITON MALLIMÄÄRITELMÄ ANTISEMITISMILLE

IHRA otti vuonna 2016 käyttöön juridisesti sitomattoman työmääritelmän antisemitismistä, jonka lukuisat valtiot ja hallintoelimet ovat sittemmin omaksuneet tai jota ne ovat suositelleet käytettäväksi.

IHRA:n 26. toukokuuta 2016 pitämässä kokouksessa sen 31 jäsenvaltiota hyväksyivät ei-sitovan mallimääritelmän antisemitismille:

”Antisemitismi on tietty juutalaisia koskeva näkemys, joka voi ilmetä vihana juutalaisia kohtaan. Antisemitismin retoriset ja fyysiset ilmentymät on suunnattu juutalaisiin tai muihin kuin juutalaisiin henkilöihin ja/tai heidän omaisuuteensa, juutalaisyhteisön instituutioihin ja uskonnollisiin tiloihin.”

IHRA:n ohjaamiseksi työssään voidaan esittää seuraavia havainnollistavia esimerkkejä:

Ilmentymät saatetaan kohdistaa myös Israelin valtioon, joka syntyi juutalaiseksi yhteisöksi. Israelin arvostelua samalla tavalla kuin mitä tahansa muuta maata ei kuitenkaan voida pitää antisemitisminä. Antisemitismi syyttää yleisesti juutalaisia salaliitosta, jolla vahingoitetaan ihmiskuntaa, ja sen perusteella juutalaisia syytetään usein siitä ”miksi asiat menevät pieleen”. Syytökset esitetään puhuttuna, kirjoitettuna, kuvallisessa muodossa tai tekoina ja niissä käytetään uhkaavia stereotyyppioita ja negatiivisia luonnehdintoja.

Nykypäivän esimerkkeihin antisemitismistä julkisessa elämässä, tiedotusvälineissä, kouluissa, työpaikoilla ja uskonnollisessa elämässä voivat yleinen asiayhteys huomioon ottaen kuulua seuraavat, kuitenkin niihin rajoittumatta:

- Kehottaminen juutalaisten tappamiseen tai vahingoittamiseen radikaalin ideologian tai uskonnollisen ääriliikkeen nimissä, tällaisen teon avustaminen tai perusteleminen.
- Uhkaavien, epäinhimillistävien, demonisoivien tai stereotyyppisten väitteiden esittäminen juutalaisista sinänsä tai juutalaisten vallasta kollektiivisesti, kuten, mutta ei yksinomaan, väitteiden esittäminen myytistä, jonka mukaan juutalaisilla on maailmanlaajuinen salaliitto tai että he valvovat tiedotusvälineitä, taloutta, hallitusta tai muita yhteiskunnan instituutioita.
- Juutalaisten syyttäminen ihmisinä, jotka ovat vastuussa todellisesta tai kuvitellusta yksittäisen juutalaisen henkilön tai ryhmän väärinkäytöksestä tai jopa teosta, jonka muut kuin juutalaiset ovat tehneet.

- Juutalaisen väestön kansanmurhan olemassaolon, laajuuden, mekanismien (kuten kaasukammioiden) tai tarkoituksellisuuden kiistäminen kansallissosialistisen Saksan tai sen tukijoiden ja kumppanien toimesta toisen maailmansodan aikana (holokausti).
- Juutalaisten tai Israelin valtion syyttäminen holokaustin keksimisestä tai liioittelusta.
- Juutalaisten syyttäminen siitä, että he ovat lojaalimpia Israelille tai juutalaisten väitetyille maailmanlaajuisille prioriteeteille kuin omien kansakuntiansa eduille.
- Itsemääräämisoikeuden kieltäminen juutalaiselta väestöltä esimerkiksi väittämällä, että Israelin valtion olemassaolo on rasistinen hanke.
- Kaksoisstandardien soveltaminen vaatimalla Israelilta käyttäytymistä, jota ei odoteta tai vaadita muulta demokraattiselta kansakunnalta.
- Klassiseen antisemitismiin yhdistettyjen symbolien ja kuvien käyttö (esimerkiksi väitteet siitä, että juutalaiset tappoivat Jeesuksen, tai väitteet lasten rituaalimurhista (blood libel)) kuvaamaan Israelia tai israelilaisia.
- Nykypäivän Israelin politiikan vertaaminen natsien politiikkaan.
- Juutalaisten pitäminen kollektiivisesti vastuullisina Israelin valtion teoista.

Antisemitistiset teot ovat rikoksia silloin, kun ne on laissa sellaisiksi määritelty (esimerkiksi holokaustin kiistäminen tai antisemitistisen materiaalin jakaminen eräissä maissa).

Rikokset ovat antisemitistisiä silloin, kun hyökkäysten kohteet, joko ihmiset tai omaisuus – kuten rakennukset, koulut, hartausharjoituspaikat ja hautausmaat – on valittu siksi, että ne ovat juutalaisia tai liittyvät juutalaisiin, tai jos kyseisiä kohteita pidetään juutalaisina tai juutalaisiin liittyvinä.

Antisemitistinen syrjintä on muiden saatavina olevien mahdollisuuksien tai palvelujen kieltämistä juutalaisilta, mikä on monissa maissa lain vastaista.

HOLOKAUSTIN KIELTÄMISEN JA VÄÄRISTELYN TYÖMÄÄRITELMÄ

Tämä juridisesti sitomaton työmääritelmä holokaustin kieltämisestä ja vääristelystä hyväksyttiin IHRA:n täysistunnossa Torontossa vuonna 2013.

Nykyinen määritelmä ilmaisee tietoisuuden siitä, että Holokaustin kieltäminen ja vääristely tulee kyseenalaistaa ja kieltää kansallisesti ja kansainvälisesti ja että sitä on syytä tarkastella globaalisti. IHRA siis hyväksyy seuraavan juridisesti sitomattoman työmääritelmän käyttöönsä.

Holokaustin kieltäminen on diskurssia ja propagandaa, joka kieltää historiallisen totuuden ja natsien yhteistyökumppaneineen toisen maailmansodan aikana toimeenpaneman, holokaustina tai shoahina tunnetun juutalaisten tuhoamisen todellisen laajuuden. Holokaustin kieltämisellä viitataan erityisesti kaikkiin pyrkimyksiin väittää, että holokaustia/shoahia ei koskaan tapahtunutkaan.

Holokaustin kieltämiseen voi kuulua pääasiallisten tuhoamismenetelmien (kuten kaasukammioiden, joukkoteloitusten, näännyttämisen ja kiduttamisen) tai juutalaisten kansanmurhan tarkoituksellisen toteuttamisen julkista kieltämistä tai niitä koskevien epäilysten esittämistä.

Holokaustin kieltäminen eri muodoissaan on yksi antisemitismin ilmentymä. Kieltämällä juutalaisten kansanmurhan tapahtuminen pyritään vapauttamaan kansallissosialismin ja antisemitismin edustajat vastuusta tai syyllistymisestä juutalaisten joukkotuhoon. Joihinkin holokaustin kieltämisen eri muotoihin kuuluu myös juutalaisten syyttäminen joko shoahin liioittelemisesta tai jopa sen keksimisestä poliittisten tai taloudellisten hyötyjen toivossa, jolloin holokaustia/shoahia itsessään pidetään juutalaisten punomana salaliittona. Tällaisen kieltämisen tarkoituksena on tehdä juutalaisista syyllisiä ja antisemitismistä oikeutettua.

Holokaustin kieltämisen tavoitteena on yleensä eksplisiittisen antisemitismin palauttaminen arvoonsa sekä kieltämisen kohteena olevien tapahtumien mahdollistavien olosuhteiden ja poliittisten ideologioiden edistäminen.

Holokaustin vääristelyllä viitataan muun muassa seuraaviin toimiin.

1. Tarkoitukselliset pyrkimykset puolustella natsi-Saksan yhteistyökumppaneita ja liittolaisia tai puolustella tai vähätellä holokaustin vaikutuksia tai sen pääelementtejä
2. Holokaustin uhrilukujen huomattava vähättely tunnustettujen lähteiden vastaisesti
3. Pyrkimykset syyllistää juutalaisia oman kansanmurhansa aiheuttamisesta
4. Holokaustin myönteisenä historiallisena tapahtumana esittävät lausunnot: Tällaiset lausunnot eivät ole holokaustin kieltämistä mutta liittyvät siihen läheisesti antisemitismin radikaalina muotona. Niissä saatetaan esittää, että holokaustissa ei edetty tarpeeksi pitkälle tavoiteltaessa ”juutalaiskysymyksen lopullista ratkaisua”.
5. Pyrkimykset hämärtää vastuuta natsi-Saksan suunnitteleminen ja operoimien keskitys- ja kuolemanleirien perustamisesta syyttämällä asiasta muita valtioita tai etnisiä ryhmiä

LISÄAINEISTOJA

IHRA:n *Suosituksia holokaustin opetukseen* -julkaisun lisäksi aiheesta on olemassa lukuisia muitakin siihen liittyviä työkaluja ja resursseja. Alla luetellaan niistä vain muutamia.

Lisätietoja holokaustista kansanmurhien ehkäisemisen, ihmisoikeuskasvatuksen tai väkivaltaisen menneisyyden tutkimuksen konteksteissa on Unescon julkaisussa *Education about the Holocaust and Preventing Genocide: A policy guide*. Vuonna 2017 ilmestynyt julkaisu on tällä hetkellä saatavilla englanniksi, ranskaksi, espanjaksi, arabiaksi ja portugaliksi. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248071>

Lisätietoa holokaustista ja sen kontekstista löytyy United States Holocaust Memorial Museumiin verkkotietosanakirjasta *Holocaust Encyclopedia*, joka sisältää satoja artikkeleita tärkeimmistä faktoista, ensisijaisista lähteistä ja kriittiseen ajatteluun liittyvistä kysymyksistä. <https://encyclopedia.ushmm.org/>

Lisätietoa tärkeimpiin aihealueisiin liittyvästä historiallisesta kontekstista löytyy Yad Vashemin opetusvideoilta. <https://www.yadvashem.org/education/educational-videos.html>

Lisätietoa antisemitismin opetuksesta, johon holokausti sisältyy tärkeänä opetettavana aihealueena, on Demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston ODIHR:n ja Unescon julkaisussa *Addressing anti-semitism through education: Guidelines for policymakers*. Toukokuussa 2018 ilmestynyt julkaisu on saatavilla vähintään seitsemällä kielellä. <https://www.osce.org/odihr/383089>

Kattava johdanto romanien ja sintien kansanmurhaan löytyy seuraavilta kahdelta verkkosivustolta: romasintigenocide.eu ja romasinti.eu.

Ideota alakouluikäisten lasten kiinnostuksen herättämiseksi holokaustiopetusta kohtaan löytyy Memorial de la Shoahin julkaisusta *Pedagogical notes*: <http://www.memorialdelashoah.org/en/education-training/pedagogical-notes/primary-school.html>

Lisätietoa ihmisoikeuskasvatuksesta holokaustin muistomerkkien avulla löytyy Euroopan unionin perusoikeusviraston (European Agency for Fundamental Rights, FRA) vuonna 2010 julkaisemasta oppaasta *Excursion to the past – teaching for the future: Handbook for teachers*, joka on saatavilla PDF-muodossa yhdeksällä eri kielellä. <https://fra.europa.eu/en/publication/2010/excursion-past-teaching-future-handbook-teachers>

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

In partnership with
UNESCO